

FÜGGETLEN SZEMLE

III. évfolyam.

Szerkeszti: DÉNES BÉLA

1935. február.

Thomas Mark: Sanctus Januarius.

Dénes Béla: Babits védekezik ...

Berda József: Igaz hódolat. (Vers.)

Remenyik Zsigmond: Afrikai románc. (Szatira.)

Marconnay Tibor: Politika. (Vers.)

Aldous Huxley: Rúzs. (Novella.)

H-g: Óh Karinthy ... (Vers.)

Murányi-Kovács Endre: Könyvek között. .

Edmond Konrád (Prága): Felnőttnek lenni.

Forgács Antal: Füst Milán.

Görög Imre: Nagybirtok és kisbirtok.

Szemle:

Bajomi Endre, Erdős Jenő, Hort Dezső, László István,

Murányi-Kovács Endre, Strausz Pál, Thurzó Gábor.

Színház:

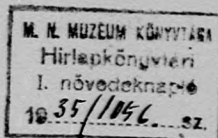
Dénes Béla, László István, S. Kovács Ferenc.

Zene:

Kuti Sándor: „Új muzsika“ szemináriuma.

Film:

Várdai Tódor: Beszámoló az új filmekről.

Egyes példány ára: 40 fillér

III. évfolyam 1. (21.) szám.

Felelős szerkesztő és kiadó:

DÉNES BÉLA.

Főmunkatársak:

MURÁNYI-KOVÁCS ENDRE és THOMAS MARK.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

V., Balaton u. 2.

Tel.: 10-3-80. — Postatak. sz.: 51202.

Megjelenik 10-szer évente.

Évi előfizetési díj: P 3.20

A következő szám: március közepén.

Kapható könyvkereskedésekben, a pályaudvarok s szállodák Ibusz pavillonjaiban.

Vidéki terjesztő: Central, orsz hírlap és könyvterj. váll. Nagymező u. 68.

Csehszlovákiában: Novitas, Bratislava, Dlhá u. 15.

Romániában: Polyglott, Cluj. Str. Matia 1. — Engedélyezve 1779/934. sz. alatt.

Palasztnában: Sifria Ungarit, Tel-Aviv. Rachov Allenby 116.

Délamerikában: Agencia Intern. de Diarios. Alejandro Barna. Buenos-Aires.

Elly Scherer, Sao-Paulo.

Egyes szám ára 40 fillér, vagy a belföldi ár kétszeresének megfelelő összeg.

A

legolcsóbb bevásárlási forrás

mert

minden héten új slágercikkek

minden héten új olcsóságok

a kirakatokban

mindenek ellenére

elsőrangú minőségű áruk

óriási választék

Tempó Áruház

Budapest VII, Rákóczi-út 38.

Ezért, mielőtt vásárol, nézze meg a

Tempó Áruház

Budapest VII, Rákóczi-út 38

kirakatait és áruit,

SANCTUS JANUARIUS

Irta: THOMAS MARK

„The world is waiting for a new movement of generosity, or for a great wave of death.” (Lawrence)

Ez a lap most harmadik évfolyamába lép és — az ember ne áltassa magát — nem végzett semmit. Papírban, nyomdafestékben, ügynevezett megnyilatkozási térben nem volt hiány. Volt szerkesztő, kiadó, megvolt a szellemiség számára szükséges anyagi feltétel. Megvolt most is, mint, ahogy mindig megvolt. Urak és hölgyek szobákban teleírtak papírokat és ezek a szerkesztőn keresztül a nyomdába kerültek s a lapon keresztül a világba. Haszontalanul és hiába és fölöslegesen. A „Független Szemle” nem kivétel. Nem rosszabb és nem jobb, mint a többi lap. Jó, mert lap, rossz, mert nem az. Jó, mert akar valamit, rossz, mert nem ért el semmit. Minden anyagi feltétel együtt van és nincs eredmény. Két év mult el rengeteg munka, idő, fáradság, pénz, rengeteg akarát, érzés, becsvágy, tudás, semmi. Elvesztett. Visszavonhatatlanul elveszett, ember hiányában. A papírosért nem kár, a festékért sem, a póstabélyegért sem, a szerkesztő munkájáért sem. Elveszték, hát elveszték. A jó versekért, jó cikkekért, kritikákért sem. Nem csináltak semmit. Most csak kiderült, hogy mindig tehetetlenek voltak. Minden hang hamisan hangzott, az egyik cikk agyonütötte a másikat, a színvonalról jobb, ha az ember nem is beszél. A laphan annyi tisztesség sem volt, hogy belássa saját erőtlenségét és részvétlenség közepette kimúljon, ahogy ezt a többi lap teszi, ha két szám után becsülettel megszűnik. Ez a lap két évig hazudott. Azt hazudta, hogy van. Nem a papír, a festék, a szerkesztő, a kiadó — ezek mindent elkövettek, hogy tényleg legyen. Az anyagban van valami elemi becsület, amelyik nem tud hazudni. Már csak tehetetlenségénél fogva sem. Ha van, hát van. De hazudott az író, a kritikus, a költő, az essayista. Nincs rá mentség és nem használ szépítés. Egy lelkesülő ember pénzből tartotta fenn magát: az ő áldozatkészségének polipja volt. De azért lehet annyi erőt összeszedni, hogy tisztességgel bevallja az ember, hogy így volt és így van.

Meg fog ez szűnni? Nem fog? Nem az anyagon múlik és fog múlni, mint két év elyönt, most sem. És nem azon, hogy nincs ügynevezett program. A program akár öt, akár ötszázötvenöt pontból áll, kibúvókat biztosít újabb hazugságoknak. Nem kell

program. Mi kell? Óvakodni kell attól, hogy az ember úgy tüntesse fel, mintha szavakkal el lehetne mondani azt, ami kell. Mindenkinek magának kell ki és megtalálni.

Egy biztos. Nem kell ügyefogyottan kiagyalt vers, nem kell saját zagyaságán tetszelgő cikk, nem kell kritikátlan kritika, nem kell internacionalizmus, nem kell szocializmus, eszteticizmus, nem kell gazdaságelmélet. Ma minden szocializmusra épített ember outsider, de a jobboldalra épített is az. Nem feláldozni semmit, sem a társadalomnak, sem a politikának, sem a pénznek, sem az elméletnek, sem hőbortoknak. És ebben az embert semmi sem akadályozhatja meg. Annak, aminek következnie kell, az idősebb generáció már nem ellen-sége. Az idősebb generáció meghalt. Nem mintha kár lenne érte — sőt: neki elég rossz. Az ellenség itt van a nyálóká-kritikusokban és az outsider-szocialistákban, a versfirkász nőskékben, hazugokban és nagyképekben, akik eladják a komoly be-tűt saját inferioritásuknak és meggyalá-zák a papírost idiotizmusukkal.

Vannak, talán nem is tudják magukról, hogy vannak, talán eltévedtek egy nyomorult elméletben, talán elnyomják magukban, talán — szegyenlik meztelen elemisé-güket. Vannak, akikben ég az új generozít-ás, vagy akárminek hívják is ezt a vad és zöld tiszta lángot. Vannak, mert ha nem vol-nának, még minden érvényben volna, ami már nincs. A kor rajtuk bukkott meg. Mert megbukott. Visszavonhatatlanul és örökre, politikával, gazdasággal, reformokkal, vál-ságokkal együtt. Csak ez a gyönyörű esu-pasz istenállat maradt meg elementáris valóságában. Titokban bukkott meg az a vil-ág, mint, ahogy azok, akikben megbukott, titokban tartják és titokban élnek. Jó vol-na, ha ez a lap mátol fogva fellebbentene a nagy titkot és elkezdene nyíltan beszélni arról, amit mindnyájan oly régen nem me-rünk tudni, mert letagadásából élünk és meghazudtolása dicsőségünk. Lehet, hogy sikerül, lehet, hogy nem, — de megint nem a papíron és festéken és amegint fog mul-ni. A lap itt van és vár. „A világ várja a nagylelkűség új nagy mozgalmát, vagy azt, hogy jön a halál nagy hulláma”.

BABITS VÉDEKEZIK

Írta: DÉNES BELA

A *Baumgarten* alapítvány díjkiosztó ülése minden évben fölkavarja néhány pillanatra azt az iszapot, amely belepi az immár nyolc éve halott *Baumgarten Ferenc* emlékét. A nagyközönség, amely Magyarországon irodalmi ügyekkel, általában közügyekkel jóformán semmit sem törődik, egyszerűen tudomásul veszi a tényt. Számára nem jelent a díjkiosztás mást, mint néhány szerencsés embernek pénzhez juttatását. Nem tudja, hogy itt *másról is szó van*. *Babits Mihály* azonban jól tudja ezt, tudja, mert kell éreznie, hogy az alapító szándékát és tervét meghamisította, elgáncsolta és olyan penetráns légkört sikerült kitenyésztenie a *Baumgarten* díj körül, hogy évtizedekig koldulhat tőle a magyar irodalom. *Babits Mihály* jól tudja ezt és — védekezik. A nagyközönséggel nem törődik és joggal, az írói véleményt nem hallhatja meg kisebb és nagyobb esatlósainak hozsannájától, védekezése, hogy úgy mondjuk, a történelemnek, az utókornak szól. Egy emberileg gyöngye és fizikailag beteg ember próbálja igazolni évi jelentéseiben cezarománias hajlamait s ha ez csupán önmaga s körének belső ügye lenne, nem vesztegetnők rá a szót. Így azonban az irodalom s az irodalmi tisztesség nevében mégis kell szólnanunk úgy *Babits* védekező beszédéről, mint magáról a díjasokról. Beszédében *Babits* azt állítja, hogy a *Baumgarten*-díj nem irodalmi segélyegylet s *Baumgarten* elképzelésének sokkal jobban megfelelne, ha a díjat nem osztanák meg, hanem *egyetlen* embernek adnák ki. Igen, ez *Baumgarten* eredeti elképzelése s nekünk is az a véleményünk, hogy a díj csak akkor jelent komoly értéket, csak akkor lesz eleven hatóereje s nem rothasztó bacillus a magyar irodalomnak, ha az *eredeti intencióknak megfelelően a Baumgarten díjat magyar irodalmi Nobel díjjá alakítják át*. Idézzük először is magát *Baumgarten*-t: „Nem a tehetség jutalmazása lebeg szemem előtt, hanem oly komoly törekvésű — akár a szép-irodalmat, akár a tudományt művelő — magyar írók hathatós támogatása, akik minden vallási, faji és társadalmi előítélettől mentesek és csakis eszményi célokat szolgálnak és így személyes előnyök kedvéért megalkuvást nem ismerve, anyagiakban szükségét szenvednek”. Ezeknek az intencióknak a díj csakis akkor felelhet

meg, ha évente *egy* embert jutalmaznak vele. A mai rendszer mellett tulajdonképpen nem segítenek a jutalmazottakon, bármennyire jól is jöjjön a 3000 vagy 1000 pengő. Egy évig, másfél évig, de többnyire még ennyi időre sem, javítanak 10—15 ember sorsán, azután — marad minden úgy, ahogy volt. Azt kivéve, hogy azok, akik már a díjat megkapták s azok, akik remélik megkapni, körülveszik *Babits*ot s valósággal megfosztják minden ítélőképességétől. Destruálják irodalmunk egész légkörét, mert nem akad egyetlen fiatal és tehetséges kritikus sem, aki például meg merné támadni *Babits*-ot vagy egyik másik kedvencét, hiszen akkor örökre vége annak, hogy valaha is díjat kapjon. Gondoljuk el, hogy ha egy ember kapta volna minden évben a díjat, akkor eddig a *Baumgarten* alapítvány jóvoltából *7 magyar író és tudós lehetne abban a helyzetben, hogy anyagi gondoktól, kiadói és lapvállalati függőségtől mentesen élhetne és dolgozhatna élete végéig!* *Babits* beszél arról, hogy a magyar irodalomban immár tömegek vonják magukat ki a hasznos polgári foglalkozás alól csak azért, mert írónak vélik magukat, hát akkor miért éppen ő is egyike azoknak, akik ezt elősegítik, miért éppen ő az, aki nem érzett magában elég erőt ahhoz, hogy évente *egyetlen* írónak vagy tudósnak juttassa a díjat s miért éppen ő az, aki igenis, beszédjével ellentétben, negligálja tanácsadó testületének „tanács”-ait s abszolút szuverén módon juttatja díjazáshoz jelöltjeit. Módonkban lenne pikáns kis históriákat mesélni ezekről az úgynevezett bizottsági ülésekről, de nem szenciációkat akarunk: mi vádolunk. Vádoljuk *Babits*-ot azzal, hogy nem teremtette meg a magyar irodalmi Nobel díjat, pedig erre ismételt ösztönzést kapott, nem teremtette meg, mert irodalmi pozíciójának sokkal jobban megfelel az e helyzetből kialakult klikk és lakáj-szemlem, mint néhány független, mindenkitől s így tőle is független szellemiség létezése. Vádoljuk, hogy díjazottjait teljesen „szempontok” nélkül válogatja össze, de ez a szempontnélküliség nem *Baumgarten* intencióinak felel meg, hanem egyesegyedül *Babits* nagyon is érthető és magyarázható szempontjainak.

De nézzük csak a díjazottakat. Ugyebár *Karinthy Frigyes* úr ön az, aki nem ap-

rózsa föl tehetségét, hanem csakis „eszményi célokat szolgál”, mint azt az alapító oly gyönyörűen megírta. Amellett bizonyára nyomorog is, hiszen *Babits* úr oly ékesen esetelte az ön nyomorát az első ülésen, hogy pillanatilag még a bizottsági tagok is elhitték, akik pedig egészen pontosan tudják, hogy az ön havi jövedelme két család igen tisztességes megélhetését is biztosíthatja. — Lehetetlen összefüggést nem találni *Nagy Lajos* szovjetet támadó cikkei s a díjazás között, miután *Nagy Lajos* tavaly mégcsak segílyt sem kapott. *Szerb Antal* pedig tanári fizetésen kívül a Franklin Társulat háziszervezője is, aki ugyebár szintén kizárólag ideális s nem üzleti okokból írta s adatta ki a *Pendragon legenda* című detektívregényét. Ha nem nézzük a szociális szempontokat, akkor *Füst Milán* 100%-osan megérdemelte a díjat. 14 évig ugyan Hamupipókéje volt a Nyugatnak, de istenem, lezárt korszakot képvisel, nem veszélyes. Az öt közül az egyetlen *Halász Gábor* az, akit tehetsége s körülményei egyaránt predestinálnak a díjra. A kisdíjaknál *Telekes Béla*, *Ferenczy Valér* és *Bartha János* (van-e ki e nevet nem ismeri?) azok, akiknél méltóbb nem akadt széles e honban. Mert *Pap Károly*, *Németh Andor*, *Zelk Zoltán*, *Radnóti Miklós*, *Hajnal Anna* stb., a fentiek mellett nem jöhetnek számí-

tásba, nem szólva *Kassák Lajos*ról, akit pedig épp e számunkban támadunk erősen, (így legalább nem vádolhatnak hazabeszéléssel) de, aki úgy látszik csak arra jó a Nyugatnak, hogy csalogató legyen az olvasóközönség bizonyos rétege felé: lássátok mi *Kassák*-ot is hozzuk, sőt, állandóan és megkülönböztetett tisztelettel. Na persze, díjat azért nem adhatunk, még túlságosan jól élhetne az a *Kassák* s amilyen hálátlan ember, eszébe jutna s megmondaná amúgy istenigazában véleményét a Nyugatról. Akkor már sokkal bőlebb dolog az óvatosság! Hoci azzal a díjjal. Inkább odaadjuk *Fenyő Lászlónak* — jövőre.

A Nyugat ismételten kikezdett bennünket Sajtószemle s Arkádia című rovatában. Gondolták, ha egyéb nem akad, jó lesz ezekkel a piszlisésár dolgokkal. Nos, nem követjük ezt a módszert. Nem bújunk szignálalan cikkeknek mögé. Megvolt a bátorságunk ítélőszéket tartani önmagunk s végzett kétéves munkánk fölött. Hátradőfés helyett tehát kiállunk és hirdetjük: le kell már egyszer számolni a magyar irodalom fekélyévé nőtt Nyugattal s azzal az egész körrel, amely mímeli az életet, mikor a béka levágott lábához hasonlóan reflexmozdulatokat végez, holott az élethez való köze s az élet maga, már rég elszállt tőlük s nem is tér vissza soha.

IGAZ HÓDOLAT

*Bölcs aranyzakáll! Mily szomorú, hogy nem ért meg
téged e kor, mely oly profán, ami már istenkáromolás.
Mert te isten vagy, kinek csak imádat s jobbágyi hódolat jár,
nem hitvány igazság s karakán szó, — igaz-e?*

*Ó lángész! leborulok előtted én. Bocsd meg gyáva
árlásom, hogy szeles s kapkodó voltam. Te tudod:
a gyerek és bolond megmondják az igazat, bár én részeg
voltam, mikor szívem szerint vétettem ellened, sérthetetlen
személy.*

Berda József

AFRIKAI ROMÁNC

Irta: REMENYIK ZSIGMOND

— Uraságod tehát utazni akar, — mondotta előzékenyen a Cook utazási iroda bomai kirendeltségének tisztviselője az előtte álló fiatalemberhez fordulva. A tisztviselő alacsony volt, középen ijesztően kopaszodott és állandóan aranyfogait mutogatta. Szemei gyulladásozottak voltak és kis kövér ujjaival folytonosan azokat dörzsölgette.

— Igen, — válaszolta a fiatalember és nekitámaszkodott a vastag üveglappal borított asztalnak. A fiatalember viszont magas volt és sovány. Látszott arcán, hogy már napok óta nem borotválkozott. Középen hosszú korbácsot tartott és beszéd közben szájából ki sem vette égő cigarettáját.

Az egész helyiség tele volt köddel. A nyitott ajtókön át látni lehetett a kirendeltség előtti térséget, a párolgó bokrokat és a ködben úszó pálmákat. A téren túl az öböl csónak és vitorlásreretegét. A parton a vastagkereű kocsikat, rajtuk gubbasztó négerekkel. Egy egész esorda sovány tehenet hajtottak el éppen a kirendeltség előtt.

— Európába akarok utazni, — folytatta a fiatalember és fáradtan rákönyökölt az asztalra, szemben a szemfájós tisztviselővel. — Nem mintha nem ismerném Európát, de meglehetősen ideje, hogy már elkerültem onnan. Nyolcadik éve itt élek Kongóban, dolgoztam Botokon, Riba-Ribán, legutóbb Moliróban, a Tanganyika tó partján, a rhodésiai határon, a hegyek között. Nos tehát, mindenképpen itt az ideje, hogy innen elutazzak.

A szemfájós tisztviselő helyeslőleg bólintott, intett a fiatalembernek, hogy kövesse. Megkerülték a nagy asztalt és megálltak a két nyitott ablak között egy kifüggesztett térkép előtt. Amint megindult, látni lehetett, hogy egyik lábára sántít és járás közben kopott bambuszbotra támaszkodik.

— Európa az egy szép hely, — mondotta meggyőződés nélkül a tisztviselő, látszott rajta, hogy hasonló körülmények között, hivatásszerűen éppúgy dícsérné Ausztráliát vagy Ázsiát, mint ahogy most megdicsérte alkalomszerűleg Európát. — Európa egy szép hely, — ismételte — nem tudok eléggé csodálkozni uraságod finom ízlésén és érdeklődésének nemmindennapiságán. Európa, az egészen más, — tette hozzá és kimutatott a nyitott ablakon át az elvonuló tehéncsordára.

A fiatalember bólintott. Új cigarettát dugott szájába és öngyújtóval meggyújtotta. Fáradtan leült egy székre és keresztbevetette lábait.

— Európa egy ideális hely, — folytatta a tisztviselő, — különösen azoknak a részére, akik nyolc esztendődtől töltöttek el Riba-Ribán, vagy Moliróban. Szabad legyen így mondanom, finom egy hely Európa. Uraságod bizonyára bulgár, vagy bosnyák.

— Nem egészen, de megközelítőleg, — válaszolta a fiatalember a sértődöttség legkisebb jele nélkül.

— Kezdhetjük akkor talán a Balkánon, — szölt a tisztviselő, nekidülve a térképnek — a Balkán egy igazán finom hely, ott mindég van éppen elég látnivaló. Magános utazóknak nem a legtisztább lelkiismerettel ajánlom a Balkánt, nyugodt szívvel társasutazóknak merem csak ajánlani. Ötven, száz főből álló utitársaságoknak, akik lángszórókkal, kézigranátokkal, revolverekkel és páncélautókkal bőségesen fel vannak szerelve. Akik ágyat is visznek magukkal, lehetőleg fűrdőszobát is és enniválót. Akik könnyedém bírják a gyaloglást, akik az ösvérháton való lovaglástól nem idegenkednek és nincs előítéletük az atkák és egyéb élődsi férgekkel és rovarokkal szemben.

— Mődfelett esábitó, — jegyezte meg a fiatalember.

A tisztviselő megdörzsölte gyulladásozott szemeit, mintha nem akarna hinni nekik. Hosszú ujjával a térképre bökött és behízeglő hangon folytatta.

— Középeurópa már jóval komfortosabb egy hely, uram, ott már szó sinesen atkákról, rühekről és efféle élődsiekről. Ott viszont egészen más meglepetések érhetik az embert. Különösen, ha politikai meggyőződésai vannak az utazónak, kerülhet bizonyos helyzetekbe, amelyekre későbbi, esetleges életfolyamán legrémesebb álmaiban sem szívesen emlékezik. Természetesen vakmerőség lenne azt mondani, hogy mindenkinek vannak politikai meggyőződésai. Nem is lenne jó talán. Amennyiben ön már átélt bizonyos dolgokat Moliróban a Tanganyika tó partján, civilizálatlan vadak között, Európának középső részeiben nem érheti brutális meglepetés. Frankonban, Itáliában és Germániában való kéjutazást nyugodtan ajánlhatom ma bárkinek, aki

már előzőleg nyolc évet töltött el a Kongó vidékén. Mindenkinék, akinek szíve nem reped meg valamikor virágzó és népes telepeknek romhalmazzá válásának láttán. Aki-ből már kiveszett minden gyerekes és megokolatlan szentimentalizmus kultúrákkal és civilizációkkal szemben. Mindenkinék, aki a barbárság visszatérését hajlamos dicsőíteni.

A fiatalember végigfektette a kőcöc-kákon hosszú korbácsát, akár egy kígyót. Végigtörölte kendőjével homlokát, amely módfelelt izzadt.

— Hátra volna még Északeurópa, — folytatta a tisztviselő, gyulladásoz szemeit az ég felé fordítva, ájtatos megatódott-sággal hangjában, — ha ugyan odáig élve eljut egy európai utazó, mindezen rühek, atkák, élősdiek, gázok, bombavetők és lán-gyszörök dacára, igen uram, dacára, mert történnék azért még csodák napjainkban. Nem is olyan régen történt, hogy egy híres európai utazó rengeteg kalandokon és megpróbáltatásokon át is feljutott Koppenhágába, de ott az átélt borzalmak következményeként, kilehelte lelkét. Az összes európai újságok tele voltak vele és nevét még ma is szelvében-hosszában emlegetik. Hát ez volna Európa, uram. Nem mintha én önt hősire elhatározásában befolyásolni kívánám, de évszázados cégünk becsületes felfogása az, hogy kimerítő tájékoztatással látjuk el komittenseinket. Titkunk: legjobb, ha tudja az utazó hová megy. Viszont mi életbiztosítást nem kötünk, az más cégek üzlete. Ajánlhatom talán önnek az Angol-Belgát, szolid cég és előrenemlátható katasztrófák esetén is fizet.

— Előre nem látható katasztrófák esetén? — kérdezte a fiatalember és korbácsának nyelével levakarta térdigérő fűzős cipőjének oldaláról az iszapos sarat. — Nem értem egészen világosan, mire céloz.

— Előre nem látható katasztrófa sok van az életben, — válaszolta finoman az utazási ügynökség tisztviselője — többek között az, hogy az ember fejére esik egy téglá Prágában, vagy kigyullad feje fölött Bécsben a hotel. Hogy tovább menjek, Berlinben elüti egy riadókészültségi rendőráutó, vagy Párisban egy tévedt ágyúgolyó a legforgalmasabb utcák egyikén végleg leveszi lábáról. Vagy mondjuk Londonban gáztámadás áldozata lesz az utazó, beláthatja uram, ha évszázados cégünk becsületesen ilyen katasztrófákért nem felel és előzetes megegyezés szerint, más cégekre hárítja át a felelősséget.

A fiatalember gondterhesen összeráncolta homlokát és szomorúan füttyörészett.

Hosszú korbácsával idegesen csapkodta a falat. Kinn a bokrokról és a magas pálmákról csepegett az eső. A térségben, az ajtótól tisztés távolságban egy néger asszony állt félig meztelenül, mezítláb, hátán rongyokba csavart alvó kisgyerekekkel. A folyón egy kopott gőzös dudált.

— Nyolc éve nem voltam Európában, — mondotta hirtelen a fiatalember, szája-ban cigarettájával — és most, amiket ön itt mond, az legalább is meglepő. Nyolc éven át nélkülöztem, küzdöttem, nem kell talán külön elmesélnem hogyan, hányszor voltam a halál torkában, közben azután lassan megszoktam, és hogy megszoktam, megváltozott körülöttem minden. Ki is fáradtam természetesen. Most gondoltam, elmegyek egy kicsit pihenni Európába. De ezek után nem sok lehetőségét látom a pihenésnek.

— Pihenésről azután szó sem lehet, uram, — válaszolta szerény mosollyal a tisztviselő. Majd hozzátette, — Európa az utóbbi évtizedek alatt határozottan megváltozott. Ugyanannyit vett át a mi külsőségeinkből, amennyit nekünk átadott az ő külsőségeiből. Ma egy utazó Európában ugyanazokkal a problémákkal találja szemben magát, mint mondjuk Tibetben néhány évtizeddel ezelőtt. Rablóbandákkal, kényurakkal, mérgezett kutakkal, egyéb hasonlókkal. Hamarosan tevéken utazik az ember, vagy kis, vad mongol lovakon. Ezzel szemben, itt Afrikában, különös tekintettel Kongóra, a közlekedési viszonyok és az élet és személybiztonság utóbbi években határozottan megjavult. A gázt még nem ismerik errefelé, a mérgezett kutak meg kimentek a divatból. Úgy értesültem uram, hogy évszázados cégem az elkövetkezendő évek egyikében nagy expediciós és felfedező kirándulást tervez Európára különböző részeire, természetesen garantalva a résztvevő kalandorok és elszánt utazók személyi biztonságát, amit napjainkban biztosítani még nem áll módunkban.

A fiatalember felállt. Szürke selyemsapkáját kissé félretolta és korbácsa nyelével megvakarta nyakát. Nagy, barna kezével rátámaszkodott az asztalra.

— Ezek után, — mondotta — módfelelt nehéz a helyzetem. Bár harcos ember vagyok, ezúttal mégis pihenni kívánnék. Átkozottul fáradt lettem és szeretem kikapcsolni életemből a katasztrófákat. Tud valamit ajánlani, uram?

— Valamit ajánlani? — válaszolta készségesen a gyulladásozszemű tisztviselő, — ez az, ami manapság a legnehezebb. Maguk az európaiak is hasonló lehetetlen ké-

résekkel zavarják éegemet, diszkrét értesítések-ből tudom. De minek is utazik ön el egyáltalán, ha pihenni és nyugodtan élni akar? Különben ki tudja, mi egyéb okai is vannak. Ez iránt cégünk sohasem érdeklődik. Ön módfelett rokonszenves fiatalember, azért ajánlom önnek New Zealandot. Most mindenki oda utazik, akinek módjában áll és akinek helyén van az esze. Ha érdeklí, elárulom, hogy G. B. Shaw is oda utazott. Ha önre az ilyesmi döntő befolyással bír... Nyugodt szívvel önnek csak ezt ajánlhatnám. De végeredményben az egész világ egy falu. Ezt én tudom a legjobban, aki ezzel foglalkozom. Viszont elutazni a legnehezebb, uram.

— Igen, elutazni a legnehezebb, — válaszolta a fiatalember és kezefogott a gyulladássoszemű tisztviselővel. Megemelte sapkáját és kezében a hosszú korbáccsal, kilépett az ajtón. — Ha elhatároztam ma-

gam, visszajövök, — szölt vissza a tisztviselőnek, aki bambuszbotjára támaszkodva állt a helyiség közepén.

A fiatalember nekivágott a térségnek. Fáradtan haladt, korbácsát kezében lógatva, szájában izzó cigarettával. Amint az út közepén álldogáló félig meztelen néger asszony mellett elhaladt, meg sem állt, csak ránézett és korbácsával végigsuhintott a földön. A meztelábas asszony, hátán a rongyokba csavart gyerekekkel mazdulatlanul állt, szemeit a földre szegezve. Amint a fiatalember mellette elhaladt, még várt egy rövid ideig, majd tíz-tizenkét lépés távolságban ő is megindult a fiatalember után. A gyulladássoszemű tisztviselő a kirendeltség nyitott ablakán állt, látta, hogy a néger nő, hátán a gyerekekkel ezt a távolságot megtartva, mindenütt megy a fiatalember után, akár egy kutya. Nézte őket, míg el nem tűntek a térség bokrain túl, a házak között.

TÓTH ÁRPÁD: Összes versei. (At-henacum.) 1. A dy stílusromantikájának a sorsdöntő újatalkarás példájával, de a szépség erejével is eleven hatása volt a századeleji fiatal költőkre. Életromantikák már nem igen hasonlított a dy nagy lobogásaihoz. Tóth Árpád és költőtársai valójában a költő kiváltságok felismerésében érték meg legromantikusabb elményeiket, a tökéletes költőiség jelen-tetés számukra a nagyotvárásaik értelmét. Ma úgy érezzük, hogy e költők újszerűségének alighanem több köze volt az irodalmi és nyelvi kultúra fejlődéséhez, mint valami nagyon erős életakarához, de bizonyos, hogy nem szabad mindebben egyoldalúságot s a francia dekadencia vagy a német szimbolisták ünneplését látnunk, — generációs törekvésként kell fel-fogni. Hét majd a Nyugat poétáinak verseit, amelyek a hangulat mélyebb titkát, a jambusok és szonettreimk telibb zengzetessé-gét hozták egy új irodalmi korszak jelen-segeiként.

2. „S egyszer majd végképp elfelejtem állad — S hogy ujjaim közt fogtam... S párnás vállad — Illata életemből messzereszket.“ Ilyen a sze-relem a fiatal Tóth Árpád verseiben. A sze-relemből egyedül a látomások rögződnek meg. Lányunk — „drága úrnőnek“ — emlékeit csak ritkán idézi. Sors, fájdalom, öröm, a múlt évekkkel egyre távolabb — „jeges“ távolban — maradnak el tőle. Legtöbbször a költőélet nosztalgiait, vendégláró bánatait szépítgeti. Negyvenedik éve felé a „milliom árvaság“, a „vég-telen, Tóth Árpádnak legigazibb világa, — A-tététől a békeidőkben indult költő természeté, valójában elszakadt. Elszakadt a magyar élet

dolgaitól is, amelyek csak témát, állásfoglalást adtak neki s nem élményeket. A költői harmo-nia — milyen ünnepies szó lehetett ez akkori-ban — a valónak, teljesületlennek érzett harmo-nia — az aminek megközelítése jelentette a változatokat költészetében. Pedig nagyon em-lékezetes fejlődés ment teljesülésbe az elégiák rezdülő finomságaitól, a későbbi s az utolsó köny-vek magasságban, felszabadulásban élő líriku-sának tündökléséig, majd nemes egyszerűségű megnyilatkozásáig. Már a „Hajnali szerená“ könyvében feltűnt a versek egyenletes szép-sége, mint aminek maradandó okai, különös erőforrásai lehetnek. Ezek az erőforrások nem gyengültek Tóth Árpád életében. A Nyugat régiebb költői nehéz küzdelmet, a költők hívei sokszor csalódást értek, — Tóth Árpád produk-tív tudott lenni élete minden szakában, versért-vívó tudatos, vezéres feltörekvésében. Klasszicizáló stílusában a szavak értelme nem tisztul meg annyira, mint például Koszto-lányi hatatosan impresszionista szabadver-seiben vagy akár a rimes Kosztolányi ver-sekben. Tóth Árpád stílusának más a sajátossága. Egyénies szépségét, mezében is csillogó elevenségét, egyszerűsödött, érett fi-nomságokat termel ki s tud tökéletességben tartani.

3. Végül kissé vitatkozunk kellene a fiatal kritikussal, aki szükségesnek tartotta volna, hogy iparkodjunk „megaladni“ a multat. Talán felesleges a vita: lényegében akkor sem lenne más a költő Tóth Árpád értékelése, ha búz-góbbak vagyunk annak szemléltetésében, hogy ismerjük a távolságokat. László István.

Te javíthatatlanul liberális ember,
 ki még mindig zagya reménnyel rontod emésztésedet
 és nem érted, mért fordultak ellened a világ agyúcsövei:
 lendülj el hamar valamerre, válj jóvá, vagy gonosszá!
 Mi a fenét gondolsz, voltaképpen miért golyózták ki
 lársaidat az életből a duhaj kuglizók,
 mint tehetetlen kuglibabákat az egyenes pályán.
 Ezeket látva ráadásul azt hiszed hős vagy s nem ostoba gyáva,
 ha továbbra is nagy demokrata maradsz,
 hirdetve az isteni nép igazságos ösztöneit
 s legfeljebb szocialistává, vagy kommunistává vedlesz,
 Hát nem szégyelled, hogy te még a mult század
 lídercei után botorkálsz és összes ambíciód az Ember
 (nagy E-vel, mert finoman viselkedett az utóbbi időben)
 rothadó intézményeit pár törvénnyel megtámasztani.
 Hát igazán azt hiszed, nem roncsoľják szét Európa népeit
 a ki nem gyomlált vén hazug babonák, fekélyek?
 Igazán gondolod, hogy természetadta kötelességed,
 pont neked ennek a civilizációnak közeli halálát siratni.
 Akkor tán titokban még mindig hiszed, hogy a felhők fölött
 van valaki, aki látja, ha rántottát vacsorálsz, aki látja
 ha szomszédod húszévi jótékonykodás után meghal gyomorrákban,
 és különösképpen előnyben részesíti a fehérbőrű embert.
 Hol vagyok én már tetőled, én, aki már azt is
 elintéztem magamban, hogy uralomra jut a japánok,
 a kínaiak, a négerék, a malájok tengernyi törzse,
 meg szegény pápua, kinek eddig nem volt
 alkalma kipróbálni a modern állam képtelenségét,
 meg a törvényesített kannibáli étvágyot.
 Nem kell ma már ködös prófétaszellem ahhoz, hogy te is lásd ezt,
 elég, ha értelmesen olvasod el a napilapokat,
 de hiszen épp az a baj, hogy elfelejtettél értelmesen olvasni,
 te már csak a rádió hivatalosan szétharsogott bárgyúságait
 fogadod agyadba, melyben kiszikkadt minden gondolat.
 Te nyomorult, mások, ügyes spekulánsok, gyűlöletének
 vagy piszkos ellágyulásának rángatott automatája vagy,
 rabszolga, ki azt vallod s azt teszed, amit ők akarnak,
 ők, kik már régen belátták, hogy az ember pusztuló faj
 s hogy jó pénzt keresnek a belátáson, gyártják az ágyúkat —
 téged pedig csak azért konzerválnak emberstádiumban,
 hogy legyen, aki a halálüzletet finanszírozza.
 Lám, így áruľom el a Tervet s felhívlak, lépj ki a sorból!
 Mit mondasz!?! Nem lehet! Nem mersz, vén hülye,
 vak süket és néma bankszolga. Utolsó
 könnyemet hullatom most hulládra és ezzel örökre
 elfordulok tőled, hiszen te már régen halott vagy
 és csak egy gépet tettek beléd a bitangok, hogy járj,
 hogy közelebb cipelhesd egymáshoz a fólhalmozott bombákat.

(Az ember ellen) c. verskötetből.)

ALDOUS HUXLEY: R Ú Z S

Már háromnegyed órája folyt a veszekedés. Tompa, érthetetlen szavak szűrődtek át a folyosón keresztül, a lakás másik végéből. Sophie varrása fölé görnyedve, minden különösebb kíváncsiság nélkül tűnődött; ugyan miről lehet szó már megint?

Legtöbbet Madame hangját hallja. Madame élesen méltatlankodik, könnyáradatba és dührohamokba tör ki. Monsieur fegyelmesebb, mélyebb hangja halkabbra hangolt, semhogy a csukott ajtón áthatolva eljusson a folyosó másik végéig. Hideg kis szobájában úgy tűnik Sophienak a veszekedés, mintha Madame monológjainak sorozata lenne, melyeket különös baljóslatú esendek szakítanak meg. De úgylátszik időnként Monsieur gatlás nélkül kijön a sodrából és ilyenkor nem esőnd váltja fel a kifakadásokat, hanem durva, dühös, öblös ordítás. Madame fáradhatatlanul megtartja hangos élességét, hangjátak még indulatában is van valami különös egyenletes egyhangúsága. Monsieur hol hangosan, hol halkán beszél, hangsúlyozással, hanglejtéssel és hirtelen kitorésekkel, az ő szerepe az egész civakodásból, mint különálló robbanások sorozata hallatszik. Bau, bau, vau-vau-vau, lassú kutyaugatás.

Később már nem figyel Sophie a veszekedés zajára. Madame egyik alsószoknyáját javítja és a munka teljes figyelmét igénybe veszi. Nagyon fáradt, egész teste sajog. Kemény nap volt ez a mai, kemény a tegnapi és a tegnapelőtti is. Minden napja kemény nap és ő már nem olyan fiatal mint régen. Még két év és ötven lesz. Amióta eszt bírja, kemény nap volt mindig egyik napja. A krumplival telt zsákokra gondolt, amelyeket kislánykorában cipelt falun. Lassan ment végig a poros úton, hátán a zsákkal. Még tiz lépést kibírt valahogy. De ezzel sohase volt vége, mindig újra kellett kezdeni.

Felnézett varrásából, fejét egyik oldalról a másikra hajtotta, pislogott. Fények és színes pontok táncolnak szemé előtt, ez most gyakran megtörténik vele. Sárgás fényes hernyó vonaglik látómezéjének jobb sarka felé. fojton felfelé, felfelé mozog — és mégis mindig egyhelyben marad. Aztán a piros és zöld csillagok a hernyó körül előtűnnek, megvilágosodnak és elhalványodnak, ide-oda mozognak közte és varrása között, akkor is, ha szemét becsukja. Egy pillanat múlva folytatja munkáját. Madamenak holnap reggelre feltétlenül szüksége van az alsószoknyára. De ott, ahol

a hernyó mozog, csak nehezen lehet látni. A folyosó másik végéről a láрма hirtelen megerősödik. Egy ajtó nyílik, szavak érhetővé válnak.

„... bien tort, mon ami, si tu crois, que je suis ton esclave. Je ferai ce que je voudrai.”

„Moi aussi”, Monsieurból durva, veszedelmes kacaj szakadt ki. Nehéz léptek zaja a folyosón, zörgés az ernyőtartónál, aztán becsapódik az előszobaajtó.

Sophie újra munkájára néz. Óh, a hernyó, a színes csillagok, a fájó fáradság összes tagjaiban. Ha az ember egy egész napot ágyban tölthetne, hatalmas ágyban, meleg, puha, tollas ágyban, egy egész napot... Csöngetés riasztja fel. Ez a dühös, darázszerű zúgás mindig ugrásra készíti. Felkel, az asztalra teszi munkáját, lesimítja kötényét, kiegyenesíti bőbitáját, a folyosóra lép. A esőngő mégégszser dühösen zúg. Madame türelmetlen.

— Végre, Sophie, azt hittem sohase jön már.

Sophie nem szól semmit, nincs mit mondani. Madame a nyitott ruhaszekrény előtt áll. Egy esomó ruha a karján és még több halomban fekszik az ágyon. „Une beauté á la Rubens”, így szokta férje nevezni, ha szerelmes hangulatban van. Az ilyen masszív, mutatós, nagytermetű nőket kedvelte. Neki nem kellenek holmi hajlékony pipaszárak. „Helen Fourmont”-nak szerette becézni.

„Valamelyik nap”, szokta Madame ismerőseinek mondani, „valamelyik nap majd igazán el kell mennem a Louvreba, hogy megnézzem a portrémat. Tudja, az, amit Rubens festett. Igazán különös, hogy az ember egész életét Párizsban tölti és még nem látta a Louvret. Nem gondolja?”

Ma este fenségesen néz ki. Orcái kipirultak, kékes szemei szokatlan fénnel ragyognak hosszú szempillái alól, rövid vöröses-barna haja kibomolva, vadul omlik alá.

— Holnap, Sophie — mondja drámailan — Rómába utazunk. Holnap reggel.

Beszéd közben másik ruhát vesz ki a szekrényből és az ágyra dobja. E mozulattal kinyílik pongyolája: díszes alsóruhája és gazdag fehér húsa láthatóvá válik. — Most rögtön csomagolnunk kell.

— Mennyi időre, Madame?

— Két hét, három hónap, — mit tudom én?

— Az nagy különbség, Madame.

— Az a fontos, hogy elkerüljek innen. Nem térek vissza ebbe a házba, azok után, amit nekem ma este mondtak, hacsak alázatosan meg nem követnek.

— Akkor inkább a nagy koffert vigyük; megyek és elhozom.

A kamrában, ahol a bőröndöket tartoták, fullasztó a levegő a portól és a bőr szagától. A nagy koffer a tulsó sarokba van préselve. Sophienak hajolnia kellett és nekifeszülni, hogy ki tudja húzni. A hernyó és a színes csillagok ott táncolnak szeme előtt, szédül, mikor felegyenesedik. — Majd segíték csomagolni magának, Sophie, mondja Madame, mikor a szolgáló visszatér, maga után vonszolva a nehéz bőröndöt. Milyen halálfejszerű ennek az öregasszonynak arca az utóbbi napokban! Utálja maga körül az öreg, esúnya embereket. De Sophie olyan hasznos és ügyes, boldonság lenne elküldeni. — Nem szükséges, hogy Madame fáradjon. Sophie tudja, hogy se vége, se hossza nem lenne, ha Madame most odaállna fiókokat húzogatni és a holmikát kidobálni. — Feküdjék le inkább Madame, késő van.

Nem, nem, ő nem tudna aludni. Anynyira ki van merülve. Ezek a férfiak... Micsoda ellátiasodás. Az ember nem a rabszolgájuk és nem lehet túrni, hogy így bánjanak vele. Sophie csomagol. Egy egész napot ágyban, hatalmas puha ágyban, mint amilyen a Madame-é. Az ember szundikálhatna, aztán pillanatra felébredne, aztán újra elszundikálna.

— Legújabb trükkje, szól Madame méltatlankodva, hogy azt mondja, nincsen pénze. Azt mondja, ne vásároljak ruhákat. Ez aztán igazán furesa. Hát nem járhatok meztelenül! Kitarja kezeit. — És hogy ő nem bírja: — egyszerűen badarság. Egész jól bírja. Csak fukar, fukar, szörnyen fukar. És ha a változatosság kedvéért egy kicsit tisztességesen dolgozna, ahelyett, hogy buta verseket ír, amiket saját költségén ad ki; bőségesen volna, még félretenni való is. — Fel és alá járkál a szobában. — Ezenfelül, folytatja, itt van öreg édesapja. Szeretném tudni, mire jó ez az ember. „Büszkének kéne lenned, hogy költő férjed van”, mondja mindig. Hangját reszketőssé változtatja, mint amilyen az öreg embereké. — Az egyetlen, amit tehetek, hogy nem vetek az arcába. „És milyen gyönyörű verseket ír rólad Hégésippe, micsoda szenvedély, micsoda tűz.” Az öreg emberre gondolva elfintorítja arcát, totyogva lépdél s közben fejtét ingatja és ujjait rázza. — És ha az ember elgondolja, hogy szegény Hégésippe kopasz és pár megmaradt hajszálát

festi. Nevet. — Ami pedig a szenvedélyt illeti, amerről lehetetlen verseiben beszél, — nevet — az mind csak puszta kitalálás. De az Istenért Sophie, hova gondol? Miért csomagolja azt az undorító, öreg, zöld ruhát?

Sophie szó nélkül kihúzza a ruhát. Madame összeborzad. Miért kell ennek a nőnek pont ma este ilyen betegesen kinézni. Az arca sárga, fogai kékek. Kibirhatatlan. De végtére is valakinek csak el kell végezni a munkát. Mit lehet itt tenni? Bánatosabbnak érzi magát mint valaha.

— Rémes ez az élet. Sőhajtvá, nehézkes mozdulattal az ágy szélére ül. A kitűnő rugók gyengéden meghimbálgák egy-kétszer, mielőtt nyugalomba helyezkednének. — Ilyen emberrel élni együtt. Nemsokára öreg és elhízott leszek. És még egyszer sem voltam hütlén. Most tessék, hogy bánik velem. Újra felkel és céltalanul ide-oda jár-kál a szobában. — Mégse fogom túrni, tör ki. Megáll a hosszú tükör előtt és megcsodálja pompás, drámai alakját. Senki sem gondolná, aki ránéz, hogy túl van a harmincon. A tükörben, a nagyszerű drámai alak mögött vézna, nyomorult, öreg teremtményt kell látnia, sárga arccal és kék fogakkal, amint a koffer mellett guggol. Sophie olyan, mint a koldusasszonyok, akiket téli reggeleken látni az uccasarkon. Elsiessen az ember mellettük, próbáljon elnézni felettük? Vagy megálljon, hogy kinnyissa erszényét és odaadja réz és nikkelpénztét vagy akár egy kétfrankost is, ha nincsen aprója? Bármelyiket is teszi, mindenképpen kellemetlenül érzi magát; úgy érzi, bocsánatot kellene kérni bundájáért. De mindennek éppen a gyaloglás az oka. Ha az embernek autója volna, — íme egy másik példa Hégésippe kapzsiságára, — akkor lefüggönyözött ablakkal elsuhanva mellettük, nem lenne kénytelen észrevenni őket. — Nem fogom túrni, kiált fel. Próbál nem gondolni a koldusasszonyokra, meg a kék fogakra a sárga arcan. — Nem fogom túrni. Egy székbe ejti magát.

De képzelj csak egy szeretőt sárga arccal és hiányos, kék fogakkal. Behúnyja szemét és megborzong erre a gondolatra. Az ember hányingert kap. Valami hajtja, hogy mégegyszer odanézzon: Sophie szemének színe olmos zöld, egész élettelen. Mitévő legyen? Ennek a nőnek arca szemrehányás, vád. És ez a látvány azonkívül határozottan betegé teszi, még sohase volt ilyen tökéletesen kimerülve. Sophie lassan és nehezen emelkedik fel a térdelésből. Fájdalom kifejezése suhan át arcán. Lassan a fiókos szekrényhez megy, lassan kiszámolhat pár

selyem harisnyát. Visszafordul a kofferhoz. Valóságos járó hulla ez az asszony. Rémes élet, ismétli Madame meggyőződéssel, rémes, rémes, rémes.

Ágyba kéne küldeni ezt a nőt. De ő maga sohase lenne meg a csomagolással. Es olyan retentően fontos, hogy holnap reggel eljusson innen. Megmondta Hégesip-penek, hogy elmegy, de Hégesippe egyszerűen nevetett. Ezúttal meg kell leckéztetnie. Rómában meglátogatja Luiginot. Olyan bájos fiú és hozzá még marquis. Talán... De nem tud másra gondolni, csak Sophie arcára, az ólmos szemekre, a kékes fogakra, a sárga ráncos bőrre.

— Sophie, szólal meg hirtelen; csak nehezen tudja magát a sikoltástól vissza-

tartani, — nézzen csak a toalet asztalomra. Lát ott egy doboz rúzt. Dorin No. 24. Tegyen egy keveset az arcára. Aztán itt a jobboldali fiókban van szájfesték.

Eltökélten zárva tartja szemét, mialatt Sophie, borzalmasan ropogó csontjaival felkel, odamegy a toalet asztalhoz és lankadtan mocorog egy örökkévalóságig. Micsoda élet, Istenem, micsoda élet. Lassú, vonszoló lépések zaja. Felnyitja szemét. Oh, így már jobb, sokkal jobb.

— Köszönöm, Sophie, most sokkal kevésbé látszik fáradtnak. Élénken felkel. — Szent Isten, kiált fel, karjait széttárva, — elfelejtette berakni a kék estélyi ruhámat. Sophie, hogy lehetett ilyen buta!

Ford.: Erdély Éva

Ó H K A R I N T H Y . . .

*olvastam Tőled mindent, verset, novellát,
regényt, kroit és filozófiát. Szeretem
minden sorod s kinyilatkoztatás volt nekem,
minden betű, amikről tudtam, hogy a Te
tollad írta. Szeretlek, tisztellek, meghajtom
fejem előtted és nagyon haragszom is Rád,
elvetélt költő, elvetélt filozófus, Te,
aki nagyobb vagy (úgy érzem, tudom) mint bárki
más ebben a tehetséggazdag-zsenieszegény
században, hogy újságot írsz, pénzt-írsz,
lelked, tudásod mélységeit cseppenként öntözöd
el s azon igyekszel, hogy ez a csepp, szívárvány
színeket játsszon. Tudjuk jól: bölcs a bohóc,
de miért kell Néked a bölcsnek, bohócruhában,
csörgősapkával járni? Ne vessen a tömeg,
mi, akik szeretünk, sírunk.*

*Láttalak máma, alázatosan és elesetten,
kérni, alkudni, számolni, kétségbeesetten,
mert sok a házbér, sok az adósság.
Szellemes voltál, nevettek rajtad és
el is érted, amit akartál, amiért jöttél,
nyomortáncoddal hízelegtél. Tudod kinek?
Es ha tudod, még rosszabb.*

*Ma megint kisebb lett, szürkébb lett nékem
ez a világ. Megtudtam rólad, hogy irodalmi
száz grimaszod nem jelent többet, nem javít többet
a csúf fintornál, amit az inas mestere háta megett
vág s pofontváróan behúzott fejjel nyelvet öltöget.*

*Szegény, szegény kutya, te is csak addig ugathatsz
láncrakötötten, míg a kötél nyakadat el nem szorítja,
s hálisan nyalod meg azt a kezét, mely köteleid
lazítja, s éléd löki — ugass csak bátran — nyomorult ételedet.*

H—g.

FÜGGETLEN SZEMLE

MURÁNYI-KOVÁCS ENDRE: KÖNYVEK KÖZÖTT

A forгатagban.

Áttekinthetetlen áradásban, átolvashatatlan, lenyűgöző és mellünkre nehezítő számú forgatagban özlönnek szemekünk előtt a legújabban megjelent könyvek. Soha nem volt még egymásröbalt szavaknak ekkora bősége, ekkora változossága a százféle ellenséges betűhadseregeknek. A szerény olvasó, aki szeret egy-egy könyvet kiválasztani, hogy félrevonuljon ezzel magányába, elboruló szemekkel néz maga elé. Hol itt az útmutató?! Az „új” magyar írók könyvei előtt még van valami tájékoztatója: derengő emlék egy újságtárcáról, egy vers, egy egyesületi hír, egy felmerült harcosszeme, melyért talán az író kiállt. De az idegen nyelvekből számszámra fordított könyvekkel már sokkal nehezebb a dolga. A „nagy nevek”, a „beérkezettek” könyvei még jelentenek neki valami távoli üzenetet a könyvkereskedők kirakatainak üvegtáblája mögött, de az újakkal, a fiatalokkal szemben a szegény szédült olvasó már csakis a véletlenre bízhatja magát. Mert ezeknél a könyveknél a kritikát — majdnem kizárólagosan — szemérmetlenül és féktelenül a kiadói érdekkör irányítja...

Néha aztán felmerül egy új név, melyet nemesak egy kiadói tröszt, egy írói csoport ünnepel, de amelyre szélesebb rétegek is felfigyelnek. Igaz, ez a figyelem igen gyakran nem a műnek, hanem a külföldön körülötte támadt hajcihőnek tulajdonítható! Ilyen volt „Lady Chatterley's Lover” angliai elkobzása, vagy *Huxley* pártállásának, illetve pártállásváltoztatásának rekláma is. Így figyeltek fel a magyar olvasók *D. H. Lawrence* és *Aldous Huxley* nevére.

A magyar fordítások (*Lawrence*: *Lady Chatterley* és a kedvese, *A tollas kigyó*; *Egy asszony*, aki ellovagolt és *Huxley*: *A végzet bábjátéka*, *Szép új világ*, *Gioconda* mosolya) aztán e reklámolt függetlenül két értékes, modern angol íróval találta.

Lawrence és Huxley.

A nagyközönség valóban csak a fenti esetek kapasan és ezek után ismerkedett meg a két angol író nevével. Az „irodalmi körök” azonban már régebben „értésültek” voltak. Ez az „értésültség” nagyrészt majdnem kizárólagos lelkesültséget teremtett és bizony talán még ma sem számít „irodalmilag komoly és modern” embernek az, aki *Proust* és *James Joyce* mellett nem esküszik *Lawrence*-re, de főleg *Huxley* nevére is. Az ilyen „lelkesültségek” bizony többnyire

a szélsőségekig viszik az embert és nem tudom, vajjon hányan fognak lenézni engem tudatlanságomért, vagy haragudni rám oktalanságom miatt, ha itt, e sorokban, kijelentem: nem tartom *nagy* írónak sem *Huxleyt*, sem *Lawrence*-t.

Ez az értékelésem azonban nem változtat azon, hogy igenis, figyelemmel kísérem mind *Huxley* munkásságát, mind komolyan áttanulmányozzam *Lawrence* oeuvrejét. Mert érzem, hogy mindketten tehetségesek és hogy akarnak valamit. Akarnak kifejezni létezésüket és keresik ehhez, vagy ezen túl az új formát, az irodalmi újságot.

Az akaraton túl: a megvalósítás, biztos, hogy *Lawrence*-nek kiegyensúlyozottabb, kiforrottabb. Az ő pogány létezésére és elvágyódására mondhatnám maradéktalanul jut kifejezésre. *A tollas kigyó*, az ősi mexikói istenségek visszatérésének ez a regénye, minden túltömötsége ellenére is megmutatja azt az utat, melyet az író elképzelt és szuggesztíven fogja össze a tisztánlátó mai ember gondolkodását a természeti ösztönök erejével. És *Lady Chatterley* regényében is megelevenedik az egészséges és erős élőlényeknek a természethez skrupulus nélkül és egész lényükkel való visszafordulása. Mert a végül diadalmas — saját maga „társadalmi” élete és a civilizált társadalom felett diadalmas — *Lady Chatterley* nem érzéki vagy neuroitikus *játék* a szerelem, mint annyi más hasonló életkörülmények közt élő asszonynak, mint ma majdnem minden asszonynak! És férfinek is! *Lady Chatterley* valóban elérkezik egy pogány életérzéshez. Mint ahogy valódi pogányságot érzünk abban a megmagyarázhatatlan szuggesztivitásban is, amit *Lady Chatterley* szeretője, vagy a *Tollas kigyó* két mexikói férfialakja — a megérezőre — gyakorol.

Aldous Huxley életaspektusa már csak romboló. A mai formák szinte lehetetlenségnek tűnő összekuszáltságából, az ellenmondások, betegségek és céltalanságok kaoszából azonban nem lát semmiféle utat. Holott nagyszerű alkalmi is lett volna rájuttatni erre a „Szép új világ” keretében és drámai kifejlésében. De *Aldous Huxley* még utópista regényében is a mának, a meglevőnek ábrázolója. Csak levezetni, kalkulálni tud legfeljebb. Fantáziája nincs. És hitváltoztatásának ellenére sincs igazi hite.

De nem ez a „hitelenség”, ami miatt, mintegy írói hierarchiában *D. H. Lawrence*-et *Huxley* fölé helyezem. Ez még nem jelentene művészi kvalitáskülönbséget,

holott e két író között ezt is látok. (És nem téveszt meg az sem, hogy *Lawrence* pályája — az írói korai halálával — befejezett, *Huxley* pedig még mindig új lehetőségek előtt áll.) Ami talán leginkább mértékadó a fenti kritikai szempontból: az emberábrázolás képessége.

Lawrence tud embert teremteni. Regényének hősei: a főalakok szuggesztívek és élettellesek. Igaz, hogy — és talán épp emiatt nem tudom őt sem *nagy* írónak tartani — nincs annyi ereje, hogy valamennyi alakjának életet adjon. A főalakok mellett, akik szinte *démoni* megjelenítői az író által beállított eszméknek és elveknek, a többiek csak élettelen eszmehordozók, papirosalakok.

*Huxley*nek legnagyobb hibája, művészi tudásának legnagyobb hiánya, hogy minden alakja papirosfigura, élettelen „eszmehordozó”. Mert hiába mondja az író „A végzet bábjátéka”-ban, hogy ez a célja. Hogy t. i. eszméket akar szerepeltetni emberek helyett. Ez ebben a regényében érdekes kísérletnek tűnhet, de bizony többi regényében — melyekkel az írónak nem lehetett ugyanez a célja — nem találunk mást, mint vergődő gyenge papirosfigurát.

Az viszont bizonyos, hogy formában, irodalmi újságadásában *Huxley* az érdekesebb jelenség.

„Az embernek csak megfelelő számú jellemre és párhuzamos, kontrapunktos mesére van szüksége... Váltogatni a témákat. A modulációk és variációk érdekesebbek, bár nehezebbek is. A regényíró azzal modulál, hogy többször hozza helyzeteit és jellemait. Különböző embereket mutat meg, amint szerelmesek lesznek, vagy meghalnak, vagy különbözőképpen imádkoznak — egymáshoz nem hasonlító alakokat, akik ugyanazt a problémát oldják meg. Vagy fordítva, hasonló embereket, akik előtt különböző problémák állanak.”

Ezt vallja az író és valósítja meg „A végzet bábjátéka”-ban. És valóban figyelemreméltó kísérlet is ez. Mert formai tervszerűség, racionális meg gondolás alapján jön rá az író arra a módra, ahogyan a világnak képét pl. *Shakespeare* ösztönszerű rátalálás útján elének állította. De ha ebből a szempontból érdekes is *Huxley* kísérlete, mégsem fogadhatjuk el újnak a XX. század első negyedében felbukkant szimultánista regénykísérletek, vagy pl. *Dos Passos* regényei után. „A végzet bábjátéka”-nak kétségtelen érdeme azonban a XIX. század „klaszikus” regényirodalma által hozott formákat bontó és a mi napjaink új mondanivalója számára új formák felé törő kísér-

lete. (Kompozíció tekintetében *Lawrence* nem bontja az irodalmi hagyomány formáit s *Madame Bovary* és *Lady Chatterley's Lover* között ily szempontból nem nagy a távolság.)

De számalmas szinte *Huxley*nek az a törekvése, ahogy ezt az új „mondanivaló”-t kifejezni akarja. És itt nemcsak arra gondolok, mennyire *igyekszik* mindenről újat mondani az író, de arra is: mint juttat regényében (A végzet bábjátéka) minél több helyet a „tudományosság”-nak. Még ha nem is vagyok „ortodox irodalmár” és nem szallok perbe a műfajok tisztaságáért, akkor is kell, hogy kitérjek erre, hibáztassam ezt a „tudományosság”-ot, mely különösen az író asszociációiban ütközött meg. Ez a „tudományosság” ugyanis minden igyekezet ellenére nem elég mély ahhoz, hogy ha már nem is valódi, de művészi szuggesztivitású felfedezésekkel szolgáljon az olvasónak. Erőszakoltnak és nagyon akartnak tűnik ez a „tudományosság”, mely pedig az író szatirikus szemléletének pompás svadáója, gúnyos megnyilvánulása is lehetne. Mert ha gúny lenne azokkal a tízezerrel található kis-tudósokkal szemben, akik a népszerű folyóiratok és napilapok tudósításainak mélységéig merülnek a tudományokba! Ha az lenne! De nem. *Huxley* komolyra veszi a maga „tudományosságát.” Hisz ennek erejében, holott talán ez írásainak legsúlyosabb ballasztja. Ha azonban tévednék, ha *Huxley* csak gúnyos fintort akar mutatni és nem az élet tudós analizisét, úgy kritikai állásfoglalásom meg kell, hogy változzék. Akkor az író „tudományosság”-át nem alapos tévedésnek kell minősítenem, de azt kell mondanom: a művészi készség hiányzik belőle — még pedig igen nagy mértékben — és gyenge ahhoz, hogy gúnyt egyáltalában ki tudjon fejezni. (Itt e helyen, ahol valóban az írás leglényegévé válik a stílus, kell megemlíteni, hogy a bíráló nem tévesztette meg a magyar fordítások gyatra volta, mert épp e miatt a tárgyalt regényeket eredetiben kényszerült olvasni.) A gúnyt sikkadt el a „Szép új világ”-ban is és talán éppen e hiány miatt válik az egész regényépület zavarossá az olvasó szeme előtt. Holott erőteljes, tempós építésű — legalább is első felében — ez a regény. Igaz, hogy végigolvasva azt kell hinnünk: a tempó gyorsasága csak arra szolgált, hogy ne vehessük észre az átszáguldott, lényegében üres és gondolatlan oldalakat. És ugyanezt a célt szolgálják az ötletek is, amikkel *Huxley* csakúgy mint a paradoxonokkal, minden írásában bűvészkedik. *Lawrence* nem ilyen ruganyos, nem ilyen ügyes. Az ő ereje gyak-

ran ellankad és sokszor árad felénk széles-hömpölygésű betűsorairól — az unalom.

Lawrencenél életaspektusa, *Huxley*nél formai kísérletezése kényszerít bennünket arra, hogy újítónak, forradalmárnak tekintsük e két írot és ne a XIX. század regény-hagyományainak. Thomas Hardy, Galsworthy munkásságának folytatóiként. És mégis: hiába küszködik e két író az étellel és a művészi anyaggal forradalmárként, uralkodik rajtuk Anglia, a kiegyensúlyozott, állandósult társadalmi formák törvényszerű parancsaival. Ezért van az, hogy nem külső erőként, de belső motorként működik még *Lady Chatterley*ben és az erdőszében, e két természethez visszajutott emberben is a társadalmi gesztiók formalizmusa. És ezért van az, hogy még a „Szép új világ”-ban, ez utópiában is Anglia mai társadalmi, helyesebben „társasági” formális problémáiból robban ki a regényfordulat...

Nem tartom nagy írónak *Aldous Huxleyt*, sem *D. H. Lawrence*t — mondtam fentebb. De az, hogy sok kifogásom, sok megjegyezni valóm volt velük szemben, azt is jelenti: becsülöm őket. A mai regényírás kiváló értéke e két angol író. Van bennük valami démonikus erő, valami feszültség, ami igaz tehetségre vall. S ha korunkat megjelenítő írásaikban kevés embert találunk és sok tévedést, sok zavart, — néha arra kell gondolnom: téveteg és alkonyodó vásári korunknak, melyben elveszti magát az ember, talán csak ilyen lehet az irodalmi képe is.

Zsidók, ha nincs pénzük.

Lawrence oeuvreje hű kifejezője az író életaspektusának. *Huxley* regényeit determinálja az írónak az a vágya, hogy irodalmi újságot hozzon: formát bontson — új formát teremtsen. Az amerikai *Michael Gold* — akinek világhírű regénye: „Zsidók, ha nincs pénzük” nemrég jelent meg magyarul — szintén kifejezésre juttatja e könyvében szemléletét és szintén felbontja a regény hagyományos formáit. Csak hogy *Gold* szemléletével nem terem egy hatalmas, széleslelésű kompozíciót, mint a „Tollas kigyó”, sem nem ássa ki az élet salaktalan értelmét egy lélek fejlődésének útjában, mint „*Lady Chatterley* és a kedvese.” A „Zsidók, ha nincs pénzük” *tendenc*regény, a szónak harcos, megrázó, életes — gicces értelmében, tehát nem emelkedve fel a művészet „magaslatába”, nem keresve meg az élet esszenciáját. Másrészt pedig *Gold* e regényével nemcsak formabontó oly értelemben, hogy elszakítja magát a „hagyományoktól” új formát teremt, de formaromboló is, aki nem is igyekszik, akinek nem is

célja regényének széthulló részeit egységbe kovacsolni.

Viszont célja, hogy ezeket a különálló kis regénydarabkákat — novellákat szinte — a legteljesebb mértékben úgy írja meg, hogy tisztán tükrözzék írójuk társadalom-szemléletét. És ezt a célját el is éri. Kíválóan. Ami *Lawrencen*ek oly ritkán sikerül és amire *Huxley* — egyelőre legalább — úgy látszik képtelen, az ennek az amerikai írónak eleme-neki élő anyag van a kezében, élő embereket formál.

Hősei a new-yorki East Sideba szorult zsidó proletárok. Európa különböző országaiból kivándorolt zsidók tengetik a regényben szegényes, nyomorult, napfénytelen, reménytelen életüket. A rájuk nehezedő, megszűnt és elérhetetlen gazdagság árnyékában két elválasztó fallal is meg kell, hogy küzdjenek ezek a zsidók. Az egyik fal, mely keresztényít és zsidót, két proletárt választ el egymástól értelmetlenül, a másik a kivándorlás előtti hazából magukkal hozott emlékek, mely mindig megkülönbözteti pl. az olasz zsidót a romantól.

Egy intelligens gyermek nézi ezt az életet és az ő szemén keresztül — az elbeszélő emlékezésén át — látjuk meg ezt a furcsa városnegyedet. Így ismerkedünk meg azzal a sok-sok alakkal, akik a regény lapjait benépesítik. Az egymást követő érdekes epizódok, az uccaszegletek, házak, lakások és lakók rajza, a környezet képe: megbeesülendő, érdekes és komoly írói munka, mely megjelenítő erejével, közvetlenségének szuggesztivitásával valóban magával ragadja az olvasót. A vasárnap kirándulás, mikor a kőfalak közé zárt gyermekek először látnak erdőt, s a földtől rég elszakadt anya fiatalágát, a „pál-uccai” gyerek-banda hőstettei, a különös „hazai” európai történetek mind oly részletek, melyekre sokáig emlékezünk még. A főalakokat, az epizódok alakjait, a sok-sok furcsa „egyéniiséget” mind nagyszerűen látja meg az író és szuggesztíven tudja élenkvarazsolni őket. Az alakok azonban mind kívülről láttotak. Mélyebbre kerülni, az egyéni „félhangok”-ig eljutni, egy ember belső, láthatatlan fejlődését érzékeltetni nem képes *Michael Gold*.

De talán nem is látja ezt célként maga előtt. Amint a regénybontás, a regénykompozíciójának széthullása magától adott számára és nem érdekl. éppúgy a „félhangok” sem érdeklik. Hisz *Michael Gold* nem kíván mást, mint élenk állítani a zsidókat, „ha nincs pénzük” — hogy tisztán lássuk az utat, melyre minden proletárnak végül lépnie kell.

FELNŐTTNEK LENNI

írta: EDMOND KONRÁD (Prága).

Falun, nyári estén, az állomás felé vezetű úton, ahol mint kisfiú kísérted atyádat s árnyéka mellé rákosgattad kicsiny árnyékodat, veszed észre ekeg multán, hogy tényleg és valósággal felnötté lettél. Nagy felfedezés ez! Emlékezz vissza, hogy annak idején az egyetemen nem akartad elhinni a kvestornak, amikor az első beíratásnál „úr”-nak szólított. Azután emlékszel-e, mint változott gyermeki játékszereid esendes és változtatlan folytonossága vadásszá, vasuti kalauzzá, Old Shatterhandd, majd d'Artagnanná? Ez a folytonosság vonatkozott mindarra, amit átéltél s amire fokozatosan rájöttél, hogy mind csak látszat. Gyermeki filozófiád a tehetetlenség s függőség tudatából származott. A tudatból, neked nincsen megengedve az önálló felelősség, s hogy te csak hűbérese vagy a nagyoknak. Minden komoly vállalkozásod mellett s mögött ott sötétlett a rideg bizonyosság, hogy mindezt nem teszed a saját felelősségedre, a kiábrándító tapasztalat, hogy mindez nem megy igaziba. Igaz, hogy közben teljes biztonságban voltál, oltalom alatt, de a dolgok annál kevésbbé történtek a valóságban. Nem mi voltunk miattuk, de azok voltak miattuk: tudtuk, hogy mindez és mindenütt a mi nevelésünkre van irányítva s hogy a mi teljesítményeink nem azért vannak, hogy velük valamit csináljunk, azok — felnött nyelven szólva — nem produktívák és életalkotók, de önélelűak, a mi tökéletességünkre, „a mi javunkra”. Ez a mi „javunk” megalázott minket mindenki s mindenek előtt s életünket meg nem érdemelt s erkölestelen jótéteménnyé változtatta. Semmi nem származott a mi jogunkból, hanem minden kegyelemből jött, felelőtlen-ségből s szabadsághányból. Egyszóval az élet nem volt komoly, csak úgy éltünk „éppen hogy” — a „még nem” s „majd egyszer” pszichológiájával. Nem is volt ez élet, hanem csupa halasztás. Ezen a doktorátus sem változtatott sokat, az is üvegházból nőtt ki, érezted, hogy teljesítményed csak formális s nem volt mögötte az igazi érettség, az élet.

Mikor azután itt volt maga az élet, eleinte észre sem vetted, legfeljebb a csapásokon: derült égből zuhogtak reád, hogy csak úgy zúgott bele a fejed. Zúrvagy volt az, amelyben teljesen megfeledkeztünk önmagunkról. Annyit sem értünk rá mondani,

hogy vaskalap s mindez áthömpölygött rajtunk, csak éppen hogy összekapkodtuk a legszükségesebbet s rohantunk az árral. Pereröl-perere változott a kép és emberek, a világ karaktere komplikálódott, a tévedések és csalódások váltakoztak. Állandó ébredés volt az, minden nap azt hittük, hogy tegnap még álmotunk. Ott valahol, a nagy tolongás közepette újból s újból rájöttünk, hogy még semmit sem tudunk, semmire nem vagyunk képesek s magunk is semmik vagyunk.

* * *

Old Shatterhand-et és d'Artagnant Most már Übermenschnek s Marxnak hívták. De valójában mindig ugyanazok voltak. Ugyanabban az agytekervényben születtek s nagy gondolatok fekdíték a piciny gyermekágyakba. Mily jelentéktelenekké váltak a dolgok, amelyeket beléd oltottak! Majdnem mint a katonáknál: meg volt ugyan engedve a cigarettázás, de ennek ellenében a legemberibb érzések szobafogságot kaptak. Igazságok omlottak össze, bizonyosságok eltűntek, sok szónak megszűnt az értelme. S eljött a nap, amikor nem maradt más hátra, mint átnevelődni, hacsak nem akartunk elmerülni. Különben is nehéz meghatározni, mi ellenszenvesebb: a nevelés, vagy az önnevelés. Az ember kettéválík s önmagában megtalálja a még türhetlenebb kényurat. De evvel szemben senkire nem lehet nagyobb befolyásunk, mint önmagunkra s adódnak új tanítók is, akiknek az erkölesi tekintélye nincsen kellemetlenül megterhelve a végrehajtó hatalommal s akiknek fölényét már csak azért is elismerjük, mert magunk választottuk őket. A dolgok, amelyek „javunkat szolgálták” már nem voltak megalázók. Ez volt a varázs-ido, amikor a kényszerűség kezdett egybeolvadni akaratunkkal.

Közben kieserelődött bennünk a világ-nézetek tömege. Sok közülök jön s megy, míg valamelyiknél megállapodunk. Ebben az időben a folytonos átszervezés állapotában vagyunk s életünk fel van hányva, mint valami építkezés helye. Konfliktusokból élünk s talán nem is volnánk egészségesekek valamilyen ideál-fájdalom nélkül, nem volnánk egészek meghasonlottság nélkül s nem volnánk önállóak, ha valakihez nem tartoznánk. Ez a véres jellemek kora, a szelmalmoké, az elesavart stílusé s a metafizi-

káé, az öngyilkos következetességé s a halálos kételyeké, amikor nem tudjuk eléggé kihörpíteni az élet komolyságának serlegét.

Igaz, hogy minden rossz szokás kiirt-hatatlanul belénkfészkelődik. Vannak dolgok, melyeket az önnevelés sem tud legyűrni, mert már a nevelés megacélozta megátalkodott ellenszegüléseket. De, amikor már eleget féltünk tőlük, végül is belátjuk, hogy egész jól ki lehet velük jönni. Mert hiszen az önnevelés ösztöne nem egyéb, mint megtanulása annak, hogyan kell élni. Már nem fájnak, már nem hajtják arcunkba a szegény pirját: hibák azok, melyek megszüntek hibák lenni, rossz, amely leki-szönyült, súly, amely leesett. Mily megkönnyebbülés, megbocsátani valamit önmagunknak könnyű lelkiismerettel!

Egy napon valami óriási dolog történt: igazi, valóságos hatalmat kaptunk a kezünkbe. Emberek vannak a hatalmunkban (de nem, mint a nők a szerelemben). Igazi, élő emberek, szörztül-böröstül. Valaki fel-figyelt reánk, valakinek tanítójává lettünk úgy, mint annak idején mi választottuk a tanítónkat s ezt nagyon komolyan vesszük, annál komolyabban, minél inkább látjuk, hogy ehhez értenünk is kell. Hogy ismer-nünk kell önmagunkat, őket s a dolgokat.

Akkor tanultam meg, mit jelent figyel-mesnek s taktikusnak lenni.

Nem tudod, mikor szűnt meg az egyik s kezdődött a másik. De egy napon talál-koztál valami szörnyen neveléssel, ostobával, érthetetlennel, abszurdummal. Nem ismerted meg s az rádszólt: én Old Shatter-hand vagyok. Megesóváltad a fejedet, mindez valami teljesen idegen volt neked, nem tudtál visszaemlékezni. Mi az az Old Shatterhand?

* * *

Tagadhatatlan, hogy igen sok dolog nem ér egy lyukas krajcárt: X buta, Y gazember, ezek az ... isták giccselők, ama-zomok sarlatánok. Az államalkotóknál hiány-zik a széles látókör: az ellenzékienél a mélység. Ebben vagy abban a szervezetben a hatalom úzérkedik, ez és az a csoport kor-rumpálja a közvéleményt. Syrovátka tanár szellemi uzsorás, Samouk író szélhámosko-dik az ideálokkal, Péter elárult téged, mert nem köszöntötted a fűzfánál és Pál gyűlöl, mert helyette kihalásztad a tűzből a sült gesztenyét. Hiányzik nekünk a kultúra, ha-gyomány, jellem, merészesség, temperamen-tum: szóval átkozottul kicsinyesek va-gyunk!

De talán nem is hisszük el, mennyi mindent bírunk ki teljes egészségben: elte-kintve attól, mennyi nagy és szép dolog s

ember van a világon, akik fentartják a re-mény folytonosságát. Amikor kell, megel-jük magunkat önmagunkban: lényünket s ellenállóképességünket. Tudjuk, hogy vala-mit mégis kibírunk. Sőt, teljes szerénység-ben monda, hogy valamit érünk; bármi-lyen kicsiny az értékünk, de megvan, talán nem oly pontos és kemény, mint a pénz, de határozott és élő, mint gyümölcs a fán s mint a kéz, amely dolgozik.

Megtaláljuk helyünket s kereteinket. (Ezek talán ki fognak még szélesedni.)

Azután észrevétlenül összegyülemllett valami új s egyben nagyon régi, teher ez, amely egyensúlyt ad, de erő is, amely nyo-mást gyakorol; valami, ami mindig jelen van, szigorúan tárgyilagos s a te legmegbíz-hatóbb s elválaszthatatlan tulajdonod: s te naponta észleled a tapasztalat gyönyörét. Nyugodtan fordulhatsz tanácsért önmagad-hoz s ezt megteszed akkor is, ha másokhoz fordulsz tanácsért. De egyszer majd ez az öröm is gyerekesse válik előtted.

Feltűnik az is, hogy van valamid, ami olyasféle, mint a világnézet. Senki sem tud-ja, vajjon ez a leghelyesebb világnézet-e: de mindenesetre ez nyújtja neked a dolgok legnagyobb s legteljesebb összefüggését. Számodra ez a legtermékenyebb világnézet s úgy veszed, mintha veled született volna. Mintha nem is szerzedet volna, hanem kez-dettől magaddal hordod, mint a sorsodat.

S kitudódik, hogy olyasmi is van ben-ned, amit jellemelek hívnak. Barátaid — le-het — ezt nagy készséggel letagadják, de in-kább közmondásszámba megy, hogy az em-berek szívesen visszaélnék a „jellemtelen” — „jellemtelenség” szavakkal s ez az erköl-csi kokainizmus egyik fajtája. Elég fűjni a levest, amikor más nem fűjja s jellemtelen fiekő vagy. Ismerek sok jellemtelen embert, akiknek van jellemök (barátaimat ki nem véve közülök). Vagy pedig nem tudom, mi a jellem: hacsak nem az erkölcsi szépség ama ideális rajza, amelyet elvárunk — má-soktól.

S van még valamid, a te legdrágább kincséd, amely sohasem hagy el. Megismered minden dolgok állhatatlanságát, bizo-nyosságát annak, hogy nincsen bizonyosság, kisméred a felhasználódás kérelhetetlen törvényét, amellyel minden áll és eselik, elsősorban te magad. Meglede a józan hét-köznapok fáradhatatlan képzeit, amelye-ket a gyermeke kivételével mindenki ismer, amelyek felébresztenek álmaidból — megis-mered a gondokat.

Itt a gondok — felnőtt vagy! Még ez sem végleges, távolról sem az. De tény, ko-moly tény. Kéjek és kéjtelenések megvál-

toztatták ábrázatjukat. Más a szabadságod, más a függetlenséged. Más a szerelmed és haragod, a vígságod és hiúságod. Mindez egyekben csak fejlődés. De tudni kellene, mi ez a fejlődés voltaképpen. Mindent közvetlenül felfogni a saját észünkkel és saját bőrünkkel. A megismerés szava csak most kap kellő tartalmat. Örömet mondunk le végleg sok fénylő s hangos dolgokról, elég sokáig vontak be szemünket pathetikus árnyakkal. Mily varázs, szépítés nélkül nézni széjjel!

Mindezt nem kapjuk ingyen. Minden óra elmoshatóan nyomot hagy rajtad. Valami valahol szünetlenül sajog. A küzdelemben levőgott újjak nem nőnek ki újból. A kitéptt szív nem éled újra. Lehet, hogy életre-halálra küzdtlé Istennel, asszonyal, művel, vérig hadakoztlál halhatatlan gondolatokkal s halandó bűnökkel. Tiszta és tisztátalan szenvedélyek égették agyadat. (Most is égetik, most is sajogsz, most is küzdesz.) Lelkedben esetlesez-botlás el nem temetett hibákon s eltemetett reményeken, el nem ért álmokon s elért, de meg nem becsült teljesedéseken. Gerinceden nem egyszer futott végig egy-egy villám, bensőd nem egyszer égett ki s nem egyszer fagyott be. A fiatal-ság már sohasem szőrja read rózsáit s ami elesenevészedett, elesenevészedett.

Találkoztunk régi társakkal s látjuk rajtuk, hogy ők is átérték ugyanazt. Megfejtéd arcuknak eddig érthetetlen vonásait és foltjait. Egyik-másik utótlért, elhagyott s te tisztelettel bevallod, hogy ő az erősebb.

Osztyalozzuk az értékeket. Körülbelül találgatjuk, ki mennyit bír ki. Ebben sok varázs van. Az étlettel hűsz évvel ezeltött kötött fogadások automatikusan kifizetődnek. Minden kiforr körülöttünk s az áttekintés elégtételt nyújt.

Már van mire visszaemlékezned s a dolgoknak volt idejük, hogy bevaljanak. Nagyszerű, ha valami kitart 15—20 évet. A

NAGY KAROLA: Itt voltam (Epocha kiadás, Budapest, 1934.) Egy egész élet munkásságát tárja elénk ez a könyv, egy életét, melyet a halál derékban tört ketté, egy életét, amely azonban csak néhány évre terjed. Meghalt Nagy Karola, fiatalon, amikor író lett volna belőle, amikor jó író lett volna belőle. De a sors nem engedte meg, hogy kifejlődjék, kiforrják, a legrettenetesebbt követte el ellene, amit író ellen elkövethetett, megáldotta tehetéssel, stílussal és azután elvágta útját, nem engedte meg, hogy tulajdonképeni tudását megmutassa; leszorította a kiforratlanok, a kezdők közé. Mert hogy tehetőség volt, az elvitathatatlan. Meglátászik ez egy-egy mondatán, gondolatán. Csak éppen „egészet” nem tudott al-

szereket új neme von patinát a helyekre, tárgyakra és profilokra. A kitartás bizalmat vár. Az érzelmek kamatoznak s rémszépén szorítják a kezét, amelyet már régen tartunk. Vannak fájdalma, amelyek nélkül már meg sem tudunk lenni s melyeket ki nem eserélénk azokért, akik okozták. Hatalmas rajban lépked a kortársak sora s tudatára ébredsz a nemzedék közös-ségének. Már nem vakít, de itt van s te is itt vagy vele. Eljön a pillanat, hogy az egész élet mindnyájatokra nehezedik s ti mindnyájan viselitek.

S mégis még fiatal vagy. Nem vagy olyan rugalmas, mint voltál, de szilárdabb. Nem vagy olyan egészséges, de edzettebb. Számolsz s felbecsülöd: úgy a közepe felé járhatok. Az élet közepe felé. A földolog még éltted van. Itt az ideje, hogy neki-gyürkőzz: most, vagy soha. S te nekigyürkőzöl.

Az is lehetséges, hogy az egész felnőtt-ség csak optikai csalódás... Az élet túlrövid, talán sohasem is nővünk fel. Lehetséges, hogy harminc év múlva mosolyogni fogunk azon, amit ma megirtunk. Lehetséges, hogy résztvevően fogunk önmagunk fölött vállat vonni: d'Artagnan, Old Shatterhand.

De ez nem baj. Öszintén bevallva, este elalvás előtt, kifáradva a napi robottól, kimerülve a lótás-futástól, elfonnyadva a gondoktól, kidülve a napok göröngyein — vajjon nem te vagy az, ki velök beszélsz? Nem te vagy az, aki üdvözlöd őket ágyadnál? Főlkettek gyermekágyadból s itt vannak, üdv nekik! Nem tagadod meg őket, mint Péter az Urat. Nem kell szégyelned magadat értök. Mert ez a két rémes harcoss álmaid békéje. Öszszefüggnek éneddel s első, otthonod édes biztonsága. Good evening, Old Shatterhand, bonsoir d'Artagnan, legyetek üdvözölve öreg jó pajtások, foglaljatok helyet s meséljete.

kotni, erre nem adott már neki időt tragikus sorsa. Amit eddig alkotott, arról sajnos nem a legjobbakat mondhatjuk. Nincs e gy jó verse, e gy jó novellája, e gy jó szindarabja. Alakjai túlzottak, nem élnek, nem emberek, témái nem alkotnak kerek egészet, inkább csak töredék-ként hatnak. De nem egy felejtethetetlenül szép sorát, gondolatát találjuk meg a könyvbén.

Befejezésül csak annyit mondhatunk Nagy Karoláról, hogy komoly veszteség érte az irodalmat ennek a zaklatott életű, boldogtalan asszonynak a halálával, aki ugyan csak feldolgozásra váró nyersanyagot hagyott ránk, de tudott volna írni, tudott volna alkotni, ha nem kell huszonhét éves korában meghalnia.

Strausz Pál.

FÜGGETLEN SZEMLE

F Ü S T M I L Á N

Írta: FORGÁCS ANTAL

Ha *Füst Milán* verseit olvasom mindig az *Epilogus* régi papját látom magam előtt, „ki állig gombolkozva s ünnepélyesen, dühvel ordítva rázza ökleit, hogy visszhangzik a messzi táj és furesán kézmozdulatokkal is őrzöngve hazudoz.” A pap éppen prédikációba kezd, de önnön szavától lázba jön, az első mondat után elragadja indulata és nines megállás föbbé, magával ragad a zord-ság s a sötétség világába.

Borzalmas világ *Füst Milán* világa. Az elmulás felhöi árnyékolják be tájait s minden bokra mögül a hold vigyorog elő. A virágok azért nőnek itt, hogy halotti koszorú legyen, a föld pedig csak arra jó, hogy tetemeket takarjon.

Füst nem az életet megrontó külső körülményeket panaszolja, hanem az egészet és a lényeket látja gonosznak, mert az élet végső eredménye a halál, a tökéletes gemsemmisülés és a kérlelhetetlen elmulás. A költőnek, aki mindig az élet végső kérdéseiről beszél, hangja természetesen patetikus lesz, mert számára minden kimondott szó végtelenül fontos, hisz minden szavával a legnagyobb titok bevehetetlen várát ostromolja.

*

A *Nyugat* első generációjának költői közül *Füst Milán* talán az egyetlen, aki fölött nyomtalanul mult el az idő! Kortársai haladtak a haladó idővel s verseiken már ott esillog az *Illyés Gyula—Szabó Lőrinc* generáció visszahatása. *Füst* azonban egy gyermek makaességával s egy megszállott hitével ragaszkodott ahhoz az egyetlen témához, amelyet első verse óta énekelt. De érdemes megfigyelni és nyomon követni, hogyan mélyült el ez az egyetlen téma — az elmulás és a halál éneke — versről versre.

Természetes, hogy aki maga-vágta úton halad, ragaszkodik ehhez az úthoz, még ha az néhol úgy hat is, mintha színpadi díszlet szegélyezné.

*

Egy költőre talán a legjellemzőbb az a hatás, amelyet kortársaira gyakorolt. E tekintetben *Füst Milán* jelentősége felbecsülhetetlen. Az ő költészete bélyegét viselik magukon *Illyés Gyula* első versei, de hatott ő *Déry Tiborra*, *Németh Andorra*, sőt a legfiatalabb generáció tagjai közül *Vas Istvánra* és *Zelk Zoltánra* is.

*

Végső fogalmazásban mint jelent ez a költészet? Jelenti a pusztulás bizonyosságát s önnön kicsiségünk s tehetetlenségünk tudatát. Ez ember védtelenségét jelenti, aki a változtatninemtudás dühével nézi a borzongató sorsot, sőt harcolni is próbál ellene, holott e hareről tudja, hogy hiábavaló.

„S ha akármit mondanék hatástalan! S ha átkozódom is vagy ráznám ökleim, Ordítanék, hogy megbomoljatok... mindez hiába van!

S ha majdan olvadtott tüzesépp gyanánt lehullok fenn a lázas firmamentumon Ti mit tehetek arról is? Ti nép! álomszuszékok, tisztességesek! Ó nagy világ! Én bezzeg rosszul jártam itt!

Sokat és sokszor színészkedik ez a költő? Mit számít az, ha a színész ily remekül játsza a szerepét. Különbén is, ki tudja meghatározni az élet és a játék közti határ vonalát. Hisz rögeszméinkkel végigjártuk az életet s játékaink életünk szerves részévé lesznek. Ez a költő pedig az életünkről beszél, mániákus nagy játéka közepette is.

NAGYBIRTOK ÉS KISBIRTOK

Írta: GÖRÖG IMRE.

A magyar föld sorsdöntő kérdése körül komoly, termékenyítő, gyakorlati szellemű vita indult meg. Remélhetőleg nem is hallgat el többé, amíg a kérdést az ország egyetemes gazdasági és társadalmi érdekének megfelelően meg nem oldják.

Két körülmény indította el az eszmecséret. A kormány, akármilyen óvatosan is, de hozzányúlt a telepítés feladatahoz és közel jövőre törvényjavaslatot és tetteket ígér. És másrészt: egy szaporodó fiatal gárda, főként a jobboldalon, messzehangzó cikkek, előadások, tanulmányok útján erősen mozgatja a közvéleményt. Kiemelkedik közülük **Matolcsy Mátyás** komoly tudással, hozzáértéssel fölépített reformterve.¹

A nagybirtok illetékes képviselői hamar rácszméltek a mozgalom jelentőségére és elmentőadást indítottak. Annyira becsülték a veszedelmet, hogy a puritán egyéniségében megtámadhatatlan **Károlyi Gyula** gróf kilépett csöndes visszavonultságából és nem érte be politikai súlyának érvényesítésével, hanem a nyilvánosság küzdőterén forgatható szellemi fegyvereket kovácsoltatott magának. — Szekundásaival együtt vállalkozott arra, hogy statisztikai adatokkal bizonyítsa a nagybirtok nemzetgazdasági felsőbbbőségét.

Számítása szerint az a kereken 240.000 holdra kiterjedő 29 nagybirtok, amelyre vonatkozólag adatokat gyűjtött, ma több mint 30.000 családnak, közel 190.000 főnyi lakosságnak nyújt megélhetést, míg ugyanaz a terület 13—20 holdnyi kisbirtokokra osztva — ennyi kellene ma átlag egy ötagú kisgazdacsaládnak — alig félannyi embert tartana el.

Örvendetes jelenség, hogy a mérkőzés erre a tárgyilagosságra helyeződött. Nagy érdeme **Károlyi Gyulának**, hogy nem osztálya történeti érdemeivel és nemzeti hivatásával érvelt, hanem a mezőgazdasági nagyüzem fokozott teljesítményét és munkaszervező gazdagságát igyekezett kimutatni. És a földreformot hangoztató fiatal gárda sem politikai jelszavakkal, hanem pozitív szellemi munkát tanusító felkészültséggel, tényekkel, ellenőriz-

hető számadatokkal csapott le a grófi statisztikára.

Ez jól van így. Mert hiába mondják, hogy statisztikával mindent be lehet bizonyítani, ha az adatokat kellőképp csoportosítjuk. Szerencsére, emberi okoskodáson és szenvedélyeken kívül vannak tények és törvények is a világon és azokat meg is közelíthetjük, ha logika és etika határt szab az okoskodás és szenvedély kicsapongásának. És hiába mondják, hogy a magyar föld sorsát nem adatok és ismeretek döntenek el, hanem történeti erők. Ha a szolidaritás érvényesülésében bízunk, azon kell lennünk, hogy minden társadalmi csoport tisztán lássa, hogy viszonyul saját életkövetelése az összesség boldogulásához és hozzá megegyezően az előbb-utóbb ugyanis elkerülhetetlen áldozatot. Erre van példa a történelemben. Van rá példa a magyar történelemben is. De, akit az osztályharc gondolata vezet, annak is tudnia kell, hogy a legelszántabb, a legharcépesebb sereg se tud győzni, ha vezetői nem ismerik sem a terepet, sem a küzdőfelek számerejét és fegyverzetét.

Gróf **Károlyi Gyula** kétségtelenül jóhiszeműen sorakoztatta fel adatait és azok a számbavett 29 nagybirtokra vonatkozólag talán az alaposabb vizsgálatot is megállják — mondjuk 50—60% erejéig.² De a két birtoktípus szerepét nem 29 birtok szabja meg, hanem az országos átlag. És ami a fő: még kizárólag nemzetgazdasági szempontból sem az csupán a kérdés, hogy hány embert tart ma el az egyik és a másik. Éppenolyan fontos, hogy milyen a kétféle lakosság életszínvonala, mit és mennyit termel a mezőgazdasági nagy- és kisüzem és milyenek a jövő lehetőségei? A sajtópolémia túlnyomó részben az első kérdést, a népesedési viszonyokat tisztázta, mert idetartozik a feudális ellentámadás.

E tekintetben eleget mond a nagybirtok szempontjából különösen jellegzetes dunántúli vármegyék népsűrűségének táblázata.³

¹ V. ö. Kovács Alajos nagyon illetékes bírálatát. Budapesti Hírlap, jan. 20.

² Gombás Géza: Kisbirtokosságunk népesedési jelentősége. Magy. Stat. Szemle 1931. Id. Matolcsy.

¹ Agrárpolitikai feladatok Magyarországon. 1934.

Az 1000 k. holdon felüli birtokok területe a megye összes területének %-ában

Mege	%-ában	Egy km ² -re eső lakosság száma
Fehér vármegye	48.8	55.7
Somogy	43.0	55.0
Veszprém	38.2	58.8
Sopron	31.1	77.2
Zala	26.7	71.2
Tolna	26.7	74.2
Vas	17.2	81.2

Persze: a nagyobb népszám itt sem 10—20 holdas kisgazdaságokban él, hanem túlnyomó részben 5 holdon aluli törpegazdaságokban és kenyérát szomszédos, vagy távoli közép- és nagygazdaságokon kénytelen kiegészíteni.

Az organikus nemzetgazdaság szempontjából nagyüzem és kisüzem mint termelő és mint fogyasztó jön számba. Az agrártermelés mennyiségétől és minőségétől függ az ország ellátása élelemmel és több fontos ipari nyersanyaggal. Jelentős részben attól függ külkereskedelmi helyzete is, tehát az, hogy meg tudja-e szerezni mindazt a nyersanyagot, fegyártmányt és készárút, amelyet saját területén előállítani nem tud, vagy csak drágábban és több munkával, mintha a mezőgazdaság exportra termel. Az agrárakosság életszínvonalára szabja meg annak vásárlóerejét, tehát azt, hogy mennyi munkát és kenyeret ad a nem-agrár lakosoknak, iparosnak, tisztviselőnek, szellemi munkásnak. És ezeken múlik a közterhekben való részesedése is.

Ami a termelést illeti, köztudomású, hogy a nagybirtok ma gabonát, tengerit, burgonyát, cukor- és takarmányrépát eredményesebben termel, mint a kisbirtok. Terméshozama az 1926—30 évek átlagában ezekben a termékekben 19—27%-kal nagyobb. De nem áll fenn a különbség ott, ahol a kisbirtok tagosítását kereszttulvitték. Mert a tagosított községek terméseredménye átlag 20%-kal jobb, mint a nem tagosítottaké. És mihelyt nemcsak a szántóföldi termelést nézzük, hanem a jószágot, állati terméket, főzeléket, zöldséget, szőlőt és egyéb gyümölcsöt, akkor kiderül, hogy a kisbirtok összes terméshozama közel 50%-kal meghaladja a nagybirtokét. Meghaladja éppen azokban a termékekben, amelyek agrárexportunknak egyre fokozódó hányadát teszik és a jövő szempontjából mind a belső piacon, mint a világtermelésben a legfontosabbak.³

De nézzük az életszínvonalat.

4.6 millió főnyi agrárakosságból kere-

ken 3 millió él proletársorban. Ennek több mint fele földtelen mezőgazdasági munkás, ke-
reken 800.000 pedig 5 holdon aluli törpebirtokos és bérlő. A többi mezőgazdasági cseléd.

A szervezett munkásság szzenderdje szerrint ennek a 3 millió főnyi lakoságnak élelme, ruházata, lakása, háztartása és egyéb szükséglete, budapesti fogyasztói árakban számíttva, öttagú családonként mintegy évi 3000 pengőt kellene hogy érjen.⁴ Láttuk, hogy a munkásszenderdnak megfelelő élelem kalóriatartalom dolgában 25%-kal kevesebb, mint amennyit a Népegészségügyi Múzeum az öttagú család számára kíván.⁵ A ruházati költségvetés nyugodtan megbír bizonyos lefaragást, de a többi szükséglet elég szerrényen, inkább szükösen van felvéve.

Mármost a mezőgazdasági munkás és törpebirtokos fogyasztásának tényleges értéke, ennek kb. 1/7-ét teszi és megfelel mintegy évi 400 pengő budapesti értéknek. Így adja meg gróf Károlyi Gyula statisztikája is. Már az élelem is messze elmarad a 870 pengő budapesti érték mögött, egyéb szükségletek kilelégítésére pedig a munkásszenderd 1/10-e körül mozog!

A „kispolgári“ életszínvonal körébe tartozó, mintegy 250.000 gazdcsalád háztartása sem éri el átlagban a budapesti 3700 pengővel mért életkvantumot. Ha a mezőgazdasági munkás és törpebirtokos életszintjét mintegy 400 pengő jelzi, a családilag kezelt 10—20 holdas kisgazdaság elköltethető jövedelme, a gazdálkodó munkabéret is beleszámítva, annak mintegy háromszorosa — kb. 1200 pengő.⁶ Vagyis egyharmada annak, amit az országos kispolgári mérték kíván.

Matolcsy Máttyás javaslatja szerint évenként mintegy 100.000 kat. holdon kellene életképes kisgazdaságokat telepíteni. Így az 500 holdat meghaladó nagybirtok igényelhető területén 20—25 év leforgása alatt, közel 3 millió holdon 225.000 rendszeres főlserelt kisdaság alakulna. Ez kereken 1 millió főnyi lakosság számára jelentene a maihoz képest háromszorta magasabb életnivót. Az országának pedig jelentené a mezőgazdaság-

⁴ Görög Imre: A magyar létminimum és A középszttály létminimuma. Független Szemle, 1934. június és augusztus.

⁵ U. a. Magyarország élelmezése. Független Szemle, 1934. november.

⁶ V. ö.: Orsz. Magy. Gazd. Egy. Nemzetközi Bizottságának II. kiadványa. Idézi: Matolcsy, i. m. 39. l.

³ Matolcsy i. m. 30. l.

ből származó nemzeti jövedelemnek, vásárló erőnek és közteherviselőképességnek mintegy 20%-os növekedését.⁷

Jelentene még egyebet is: a társadalmi rend fokozott stabilitását és egy új, széles, őserjú népréteget, amelyből tehetség és energia kiemelkedhetik.

Érthető, hogy az ilyen földreform szószólói a jobboldali értelmiség soraiból kerülnek ki. És biztosra vehetjük, hogy rövid idő múlva grófi és nemgrófi nagy- és középbirtokosokat látunk a reformerek élén. Széchenyi hagyománya nem halhatott ki annyira a történeti nevek viselői között, hogy ez be ne következék.

De mi lesz a többi 2 millió mezőgazdasági munkással és törpebirtokossal? Mi lesz a 4 millió nem-agrár lakossal, aki szintén nem juthat emberhez méltó életszínvonalra, amíg a mezőgazdasági proletáreszaládnak összes fogyasztása évi 400, a kiszádatómegeké pedig évi 1200 pengő körül marad?! És mi lesz az emberszaporulattal, amely a radikális földreform 25 éve alatt mégiscsak keletkezik, akármennyire kerékbe töri is az idő az emberek házasulókévdét és gyermek utáni vágyát?

Károlyi Gyulának igaz van: a földosztás még nem oldja meg a kérdést, a nagyüzemnek is van előnye és funkciója a nemzetgazdaságban. De csak annyi nagybirtok szükséges, amennyi a nagyüzemben gazdaságosabban produkálható termények előállítására kell. És olyan munkabért és fizetést kell kigazdálkodnia a rajta dolgozók számára, amennyi az élet mai minimális követelésének megfelel. De hol van ettől a mai magyar latifundium?

És igazuk van azoknak, akik a kiszádaságokat szaporítani akarják. Mert az élelmezés mai alakulása — főleg iparosodó, városiasodó, sűrűnlakott kultúrterületen — a kertészet és

⁷ Matolcsy i. m. 147.

majorság irányába löki a mezőgazdaságot és mert a kisüzem keretében fejti ki a földműves legnagyobb munkaenergiáját, abba fekszik bele a legtöbb szenvedéllyel és örömmel. Márpedig hajlandóság, önkéntes erőfeszítés még tisztán nemzetgazdasági szempontból is fontos tényezők. De: munkakészségen és kellő fölszerelésen kívül egyéb is kell a kisgazdának — hozzáértés. Még pedig ma i hozzáértés, tehát iskolázás, gyakorlati mezőgazdasági oktatás. És új szellemű szövetkezeti szervezés, amely az önálló kisüzemet a nemzetgazdasági kollektív rendjébe beleilleszti és életképességét beszerzés, értékesítés, pénzellátás, hitel tekintetében is biztosítja.

És ez mind nem elegendő. Nagyüzem és kisüzem egyaránt csak akkor funkcionál, ha az országos gazdaságpolitika megalkotja a közlekedés hálózatát, amely a belső és külső piacra eljuttatja a termékeket. Ha talajjavítás, öntözés és energiagazdaság útján kiaknázhatóvá teszi a föld és munka kapacitását, ha elegendő pénzt, hitel és adórendszer mozgósítja és reális értékük szerint kicserélhetővé teszi a javakat és szolgáltatásokat. Szóval: szerves közzgazdaság keretében.

Az igazi reform feladata és nehézsége éppen az, hogy a nagy összefüggéseket áttekintve mégse tévedjen el azok szövevényében, hanem szerencsés intuícioval kiragadja azt, ami gyakorlatilag megmarkolható.

Matolcsy javaslatának nagy érdeme, hogy a telepítés kérdését — legalább a maga szemszögéből — így fogta és világította meg. Szembenézett a legnehezebb kérdéssel, a pénzügyi megoldás problémájával is.

Ez a komoly és gyakorlati szellem kell, hogy érvényesüljön az építő reformpolitika széles frontján. De úgy érvényesüljön, hogy az egész lakosság elérje a magyar föld és munka lehetősségeinek megfelelő színvonalat.

Aktuális Széchenyi mondások

A mostani fejletlen systema által tagadhatatlan sokan conserváltaknak, s ez mód nélkül szembenéznek. De bezegg annyival többen rontatnak is meg s ez ismét a közönséges figyelem előtt észrevehetetlen...

A nemtelen emberben mélyen fekvő hiúság gátolja, hogy meglássa az igazságtalanságok sokadalmát és ott keresse a számtalan hibák gyökerét, ahol azoknak valódi feneke van, t. i. saját szánakozásra méltó tudatlanságában és a legvilágosabb okoknak sem engedő göggyében.

Mezei gazdaságunk alacsony létét a belkereskedelem, t. i. a belfogyasztás híja okozza legfőképp. Itt fekszik a dolog sarka.

Nem elég egy testben, ha a nagyobb erek folyása szabad, hanem a vérnek a legtávolabb és kisebb erekbe is kell meletget élelet vinni. Így országban is...

A vevők, vásárlók számát kell nevelni! Ez a dolog fő veleje. Mert legyen csak aki keresse és fizesse, leszen akkor elég fáradó is, ki minden javakat kiállít.

IRODALOM :

DARVAS JÓZSEF: *Vízkeresztől Szilveszterig*. (Kéve könyvkiadó.) Móricz ismét elharsogta údvrivalgó kürtzölőját: a falú rárepetált, újra írói küldött. Igaz, a bevezető szövegeket már óvatosabban intónálta s kiki úgy fogadhatja az érkezőt, amint szeme a fehér bakacsillag helyén aranyat lát, vagy nem lát.

Abban a képzelte társaságban, melyből Móricz ezúttal küldi táviratát: „pukkadjatok, sznobok stop új írói hozott a falu stop” — valaki azzal vádolta őt, hogy túlzott humanitásból alakította második természetévé felfedező hajlamait. Mi inkább azt figyeltük meg, mi irigyléreméltó naivitással megy elébe felfedezéseinek. Naivitással a lelkesedésben, mert ismét meg újra igazolva látja saját elképzeléseit a népi gondolatról; hogy egyáltalán jöhetett ez az új östehetség az eddigiek után. És ekkor szűcs, elégedett gesztussal végigtekint pártfogoltjain, hiányolja a mai irodalomból az alkotó, a teremtő művészeket s csak a parasztságból felemelkedett költőket és novellistákat ismeri el, Erdélyi, Illyés, Sárközy, Tamási, Papp Károly és Gellérivel szemben. Aztán naivul nyugszik a következők befogadására való előkészülésben, állandó s könnyen működésbe jövő előállapotban, mert jön még, ezután is száz meg száz, talál ő magának, ha nincs is. Gyakran önmagának az új jelenséggel szemben feltolakvó igazával is megvi, azt hamar s pyrrhusian legyőzi, csak zavaró mozzanat nélkül történjék meg a szemlémi nász — rendszerint saját epigonjával, vagy szemléletének légnomásában egyéniségére rátalálni képtelen botorkálással — s lehet, hogy a mézesetek után már beadja a válópert (Emlékezzünk a Szabó Pál-esetre.)

Most egy fiatal okleveles tanítót akar östehetségként kijátszani. De végre is a XX. század 3. évtizedében képesítőzött tanítónak csak nyílhatsz alkalma áttörni az „áttörhetetlen közeget” s megmászni a „tehetség kapaszkodót”?

Darvas József regénye a magyar cselelédsors első teljes szándékú átnézete az irodalom perspektíváin: azonban ez a szándék nem váltódik eredménnyé, sikerült mű eredményévé s hibáit a legkevésbé sem menti, hogy problémáját a teljesség igényével vetette fel.

Van élménye, de nincs látomása. Talán

éppen az élmény torlaszolja el a látomás kiáramlását. Sajnos Darvas nem ismeri el: művésztől csak revelációt fogadhatunk el, szociológiai helyzetkép felvételét a statisztikusra bizzuk.

Alakjainak nincs élethalapja; elvont sémaként támoalyognak: nagyrészt az író szócsövének egyéniségbe össze nem álló fúvogatásai. Formáló ereje a merev anyagot még nem tudja betörni. Képtelen megragadni azt, amit emberi jellegnek nevezhetnénk, vagy ha meg is ragadja, nem tudja végig irányítani, formáló ujjai közül kisiklik az igazi élet s keze közt csak az élet patronja marad meg s azt szorongatja boldogan, észre sem véve, hogy arany helyet kavicsot tart markában. Magyarozatképpen gondoljunk portálójára, Móriczra, akinek alakjai szinte kiugranak a papír virtuális síkjáról s egy világban mozognak tovább velünk.

Elszomorítók dróton rángatott betétei, a szomszéd tanyás esete. Recept szerint mennek tönkre s az öreg, mint egy szemléltető iskolai falikép elriasztó figurája, — úgy gyűjtöget; — sorsuk beállítását látva biztosra vehetjük, hogy simán, zökkenő nélkül teljesedik be rajtuk a szörnyű fátum, amint a vakvágányra beállított vonatra is csak egy vég várhat: a kisiklás.

Az esemény fősodrát tekintve, a regény azért nem füstölög a szociális indulat dühétől. Persze, egy-két kínálózó helyzetet nem szalaszt el, sőt rácsap, mint a héja, próbálja kilemezni, ráhúzza szociál-didaktikája kaptafáira, tálkója buzgón, üti, veri, fűzőli s végre lesz belőle közhely, sematizált ábra. Persze világ-megváltásra is tör s nem adja alább trilogiánál (a *Vízkeresztől Szilveszterig* a megírt első rész); — ajánljuk inkább, hagyja abba — s érlelje feladatát. Annál is inkább, mert sok pótolnivalója van. Aki a magyar irodalmi folytonosságot nem ismeri, hogy akar annak tagja lenni? Ha ebbeli ismeretei csak Móriczot, Szabó Dezsőt, Kodolányit stb. foglalják távlatukba: nem csoda, ha az irodalmat, az „élet feletti életet” saját, élményes életével téveszti össze. Bővebb és tervszerűbb tájékozódással szétnézhet olyan tájakon, hol ismerősökre vagy ösökre talál, tanulhat tőlük s nem is veszi észre, amint a sok mozdulat — és attitűdök megfigyeléséből hirtelen csak saját lábán járás lesz. De még nagy az út, míg izmai rángatózó akarás nélkül, önkéntelen ref-

lesznel magánjárókká lesznek s történelmi ke- serűségét nemcsak egyedül témája irradálja, ha a magyar irodalom végigvonuló „történel- mi elégedetlenkedés” képviselőivel a protes- táns kortól kezdve megismerkedik. Hogy csak- ugyan a regénye hordozza ezt a keserűséget s ne azon kívül, pusztán a probléma felvetésé- ből keletkezzék az, lépjen személyesebb vi- szonyba mostani példájának közvetlen ősevel is, E ö t v ö s s e l. (Inkább, mint P. Romanovval.)

*
Befejezésül álljanak itt Szerb Antal Válaszbeli cikkének okos óvásai:

„Akik a népről szóló irodalomban a nép irodalmát ünneplik, veszedelmesen hasonlítanak a millénniumi évek eldorádistáihoz, akik segítés helyett gyönyörködtek a magyar nép nagyszerűségében, amint Blaha Lujzában testet öltve megjelent a színpadon. Ha egyik-másik írónkra ráfogjuk, hogy népi zseni, a nép ősi mondanivalójának kifejezője, a népben semmi- vel sem segítettünk, ellenben öngyűlölettel ab- ban az illúzióban altatjuk magunkat, hogy olyan nagy baj nem is lehet a nép- pel, ha ilyen szépen kifejezi ma- gát...”

Végül pedig: „Tiszteljétek a közkatoná- kat”, mert a fehér csontesillagért is meg kell szorgálni.

Erdős Jenő.

**Modern kölcsonkönyvtár Erzsébet-körút 39.
Dr. KELLERNÉ és KOLTAI ÁGI.**

**KASSÁK LAJOS: Egy ember élete.
VII. VIII. (Pantheon.)**

1.

Egy érzékeny lelkű, beteges forradalmár könyve a Károlyi forradalomról és a kommu- nőről. Kassák Lajos betegágyból nézi az eseményeket s ilyen a könyve is: erőt várunk és sápatózt kapunk; vér és puskapor szaga jellemzi köröskörül a forradalmi levegőt, itt pedig az éjjeliszekrényből áporodott orvossá- gok szaga röpös a vergődő forradalmár körül. Végig hasonló ellentétek. A szerencsétlen idő helyett, ami érdekel, kapunk egy szerencsét- len beteget, aki nem érdekel. Szocialista köny- vet várunk, mert nem várhatunk mesésköny- vet órássokkal, de mégis azt kapunk: mesé- könyvet törpékkel. Naiv barrikádharcosok lep- ik el a mérsékeltlen mozgalmak lapokat, szép- lekek dobálóznak marxi idézetekkel, akár gimnazistalányok egy forradalmi nöegylet ze- zés összejövetelén. Az író állandóan összeü- tkezésbe kerül azzal ami és azzal ami a világ-

fölgőása. Nem szeret senkit, pedig mindenkit szeretni illenek. Plakátokat cenzuráz, ellenőrzi a színházakat, írói direktóriumban hivatalos és reakciós írőkkel veszekszik s ahelyett, hogy örülne a tanok valóráváltásán, hazavágyik az otthonába. Minden nagy közösség helyett, amit hirdet, fontosabb az otthon, amit nem hirdet. Nem tetszik a forradalom, pedig megkapta bő- ven, amit akart. Nem tetszenek a zsidók mert nagyon forradalmiak, nem tetszenek azonban a keresztények sem, mert nem eléggé forradal- miak. Nem tetszenek a konjunktura forradal- márok, de tüzet-békát kiabál a becsületes ellen- forradalmára. Nyüögösködve nem engedi elő- adatni színdarabját, mert aktív szereplője a forradalomnak, de boldog, amikor feleségét föl- léptetik, éppen azért mert aktív szereplője a forradalomnak. Kifogásolja az egyházat pap- jaival és apácáival, holott azok kifogásolhat- nák őt, amikor két forradalmi mozdulat kö- zött úgy főházkodik Istenhez, mint egy bér- málandó. Ellene van a marxi tanítások ál- ismerőseinek és fitogtatóinak, pedig könyvében kevesebb a szocializmus, mint egy külvárosi káplán körme alatt.

Szóval: a világfölgőás súlyos, leplezett válsága az egész vonalon. Mert követeljük tőle azt, amit ő követel tőlünk: vagy legyen forradalmár, vagy pedig ellenforradalmár. Ha forradalmár: legyen őszinte. Ha pedig lelke rej- tekeiben ellenforradalmár: valja be. „Életem forradalom” mondja ahol csak helye akad rá, de nyugodtan lehetne válaszolni neki: „tetteid nem forradalmiak”. „Szolgálom a forradalmat, mert nem lehetek más mint forradalmár”, de ugyancsak nyugodtan lehet erre is válaszolni: „elárultad a forradalmadat, amit különben fö-lösleges volt megtenned, mert a vak is látja: mit ért”. Tehát: tisztára a mozgalom szem- pontjából, — ezt így kívülállva is meg lehet mondani — körülbelül annyit ér a könyv, mintha egy hitbizomány ura vagy egy bieder- meyer agg széplélek írta volna, szíve után sza- badon. Most figyelmen kívül hagyva azt is, ami egész önéletrajzi sorozatának erendő hibá- ja, sőt úgyszólván eredeti bűne: egy proletár zajosan kispolgári tette. Mozdulata ismerős: beszélek önmagáról, hadd tudják meg milyen érdekes és jelentős személy vagyok én ma- gam. Az irodalom hazugság vagy rejtvény: mindenki úgy fejtheti meg, ahogy akarja.

Ennek a nem nagyon szimpatikus önélet- rajznak, mire ehhez a két kötetéhez ért, más bajai is vannak. Szétfolyó, melodramatikus a szerkesztése; élettelenek, vázlatosak figurái; bágyadtan szürke és semmitmondó a stílusa; egészen érdektelen az elbeszélő modora. Együtt: a naturalista regényírás végnapjai.

Thurzó Gábor.

Érzékenylelkű művész, gondolkodó forradalmár könyve a Károlyi-forradalomról és a kommünről — mondanék, ha a fenti kritikához kapcsolódódnék szorosan és hasonló nézőpontból — de mennyire más értékeléssel — kísérelném kifejezni kritikái ítéletemet Kassák Lajos két új kötete felett. De én általában nem kívánok e kötetek felett állni és különösen elhibázottnak tartom azt, ha a kritikus a maga nézőszögébe akarja beszorítani az általa tárgyalt művet. A kritikus mindenkör téved és sohasem fog megérteni a maga valójában egy művet, ha előre „vár” valamit tőle. Az igazi kritikusnak mindig nyitva kell lennie egész lényével s így kell hogy befogadja a művet, amit a művész kegyesen néki juttat. Mert igazi művész soha sem ad valami olyat új művében, amit biztosan előre lehetne látni. Sokkal többértébb, mélyebbre és messzebbreható egy igazi jó könyv, semhogy a kritikuszt meglepetés ne érhesse.

Kassák Lajos igazi művész, akinek fontosabb az ember, az események, melyek közvetlenül megérintik és a lélekre hatva világaspektusát kiformalják, mint egy forradalom, mely nem változtat a lényegen, a társadalom belső arculatán semmit s csak arra alkalmas talán, hogy a jelen néhány gondolkodójának és a jövő emberének megmutassa az emberek és helyzetek harca és alkotása képes vagy nemképes igazi értékét. Nem szabad elfelejteni, hogy a „Károlyi-forradalom” és a „Kommün” csak részei egy nagy regénykompozíciónak, amelynek nem hiába „Egy ember élete” a címe, de valóban egy ember áll a középpontjában. Hogy viselkedik, hogy gondolkodik ez az ember a világháború utolsó évében s az ezt követő forradalmakban: csak ezt mutathatja meg nekünk a két kötet, ha írója konzekvens és látja egész művének konstrukcióját. És Kassák valóban maga előtt látja ezt és megvan hozzá az a művészi kvalitása is, hogy életét fejlődésében, változásaiban és kialakulásában jelenítse meg s ne egy bizonyos pontra eljutott ember visszaemlékezéséeként.

Kassák így vagy úgy viselkedett a forradalmakban, az ezekben szereplő kortársaival szemben: ez irodalmi szempontból mellékes. A fontos csak az, hogy becsületes legyen és őszinte és jól tudja kifejezni mindazt, amit akar. Ez pedig mind egészen bizonyos. Mint, ahogy az is bizonyos, hogy a két új kötet mint önálló regény is jólmegkomponált egész és emberábrázoló erejével, a tárgyhoz mindig rugalmasan alkalmazkodó stílusával komoly és maradandó értékű írói alkotás.

De Kassák két új kötete nemcsak mint

„irodalmi” mű, mint regény, mint hatalmas kompozíciójának egy-egy része, vagy mint emberi arculatának újabb kifejezése jelent számunkra igaz értéket. A „Károlyi-forradalom” és a „Kommün” mint történelmi dokumentumok is kiválóak. Persze e dokumentumszerűség nem úgy tekintem, mint a közelmúltból még mára is kiható politika függönyfellebbentését, sem úgy, hogy hasznos-e az, vagy sem, ilyen vagy-olyan mozgalomra, de úgy, mint őszinte vallomást egy kőről, amely érdekel és amelyet közelről, élesen és elgondolkozva lát megírója.

Kassák Lajos forradalmár és biztos, hogy úgy állt meg mindenkor a helyén, amint azt a körülmények s forradalmi célja megkívánták. De Kassák Lajos nyitottszemű és gondolkodó ember is, aki nem járhatott vakon sohasem a világban. És elsősorban művész, annyira művész, hogy megérezte — amit oly kevesen — és érzékeltetni is tudja, hogy a forradalmi mozgalmas napokban is, még egy aktív ember számára is, a politikával egyenrangú társadalomalakító hatóerő a művészet.

Murányi—Kovács Endre.

SÁNDOR PAL: Marx vagy Hendrik de Man? (Faust.) Az az „attitűd”, amelyet Hendrik de Man, a belga szocialistapárt feje s a második internacionálé egyik vezető egyénisége a marxizmus elméletében és gyakorlatában képvisel, röviden jellemezhető: a marxi tendenciák mechanikus értelmezése ellen való nagyon szűkséges és nagyon időszzerű vétő.

A tőkés gazdasági rend Marx által felismert „tendenciái”, fejlődésirányzatai, igazolódottak. Valóság a tőkeakkumuláció, valóság a növekvő hatású krízis, valóság a szociális elnyomorodás. Marx megrázó erejű gondolkodó. De a marxi szocializmus több ennél. Marx, aki a tőkés tendenciákat felismerte, életre hívta a szocialista mozgalmat is, amely épp a katasztrófa felé haladó tiszta-ökonómikus tendenciák alakítása, emberi célok, a szocializmus szolgálatában. S e szocializmus, mint cél felé való mozgalom — nincs ennél ma hangsúlyozandóbb tény — értékelések és akaratirányok komplexuma: e m e r i t e t t. Soh'sem volt a szocialista átalakulás ökonómikus bázisa mélyebb és kiterjedtebb: „társadalom” ma valóban a túlnyomó többség munkája eredményének elcsajzítása egy elenyésző kisebbség monopóljogai által. Ez, nem több és nem kevesebb, a tőkemonopólium: emberek emberekhez való jogilag deklarált és szentesített viszonylata, a tárgyak (termelő eszközök és munkatermékek) mintegy csak szimbólumok. S ha mégis, a tiszta-ökonómia száz percentes megfele-

lése dacára, szinte messzibb vagyunk a szocializmustól, mint valaha, úgy ez főleg azért van, mert a háború előtti marxizmus s a háború utáni ortodox marxizmus túl sokat várt és vár a tiszta-ökonómikus tendenciák hatásától, túl kevésre becsülte és becsüli az alakuló szocializmus szubjektív tényezőjét: az embert. Ezért a ma legszocialistább kötelessége az emberformálás, s a legmarxibb szociológiai segéd tudomány a pszichológia. „Arról van tehát szó, hogy a viszonyok megváltoztatását az emberek megváltoztatásával kell elérni, nem pedig mint az intézményes akciónál, az emberek megváltoztatását a viszonyok megváltoztatásával”. (De Man, Die sozialistische Idee. 14. s.)

Találunk ebből, az immanens kritika ez eredményéből akár egy szót, egy utalást Sándor Pál könyvében? Akár csak óhajtást is, de Man lényegének, elméleti munkálkodása szintézisének megértésére?

Tudjuk, első írásában, a „Zur Psychologie des Sozialismus”-ban de Man lényegesen elgoppozta magát. A kezdeti „Weg von Marx” paróla több volt mint egy „psychological jolt”: az ellenvélemény túlzott kihangsúlyozása, amely új irányzatoknál, igaz, szükségesebb, mint a száz percentes igazságkereső relativizmus fair play-je. Tudjuk és leszögeztük ismételtelen (egy de Mannal folytatott újságvitában is), hogy a „Weg von Marx” hiba volt, súlyos hiba. De érdekes és jellemző, hogy épp azok a helyek, amelyeket Sándor Pál (az egyedülüdvözítő „kautzaldialektika” hitében) kritizál, mutatják, mily nagy szükség volt annak idején de Man határozott szembeszállására — nem Marx-szal, hanem a marxizmus mechanikus, azt is mondhatjuk kautzaldialektikus felfogásával, amely szerint (ahogy Sándor Pál írja) „az érdek és tudat dialektikus egysége megteremtődik (mily jellemző ez a szó!) a proletáriátusban annak marxista osztályharcá által”.

Egyébként Sándor Pál még ma is „szocialfasizmusról” beszél, értvén ez alatt természetesen a szocialdemokráciát, ma: Berlin, Bécs és Madrid után is. Ma is, hogy nyilvánvaló: az elektromos mótórral egyidejű proletáriátus számában csökken (tisztá-ökonómiai törvényszerűség), a ma proletáriátusa két frontra szakadt (politikai katasztrófa), régi és új középrétegek bolvevizusgyűlölete rendkívül könnyen formálható proletárellenességgé (osztályharc-tény). Sándor Pál még ma is „az egész világ jelenségeiért együtt” aggódik, ahelyett, hogy belátná, az egész világ, de mindenesetre Európa összes jelenségei együtt (S. P. aláhúzása) pusztulnak el egy spengleri Untergang-ban, ha nem sikerül egy valóban

nagyvonalú revízió. Mert nem csak bernsteini revizionizmus lehetséges.

Hendrik de Man ezt kísérte meg s hogy lényegesen több eredményt ért el mint Bernstein, ez azért van, mert a mozgalom kis lépéseit összekapcsolta a „végecéll” egységét, öntudatot, lelkesülést és erőt adó víziójával. Aki ma, mint Sándor Pál is, az ideológikus tényezőket lekicsinyli és tagadja, hogy a ma leggyakorlatibb szocialista kötelessége a középrétegek, de különösen az államhatalmat jelentő köztisztviselő - réteg befolyásolása és megnyerése egy kiépített szocialista - humanista eszmevilág által (a Labour-Party célja éppen ez s Európa jövője ma is, mint száz év előtt, attól függ, hogy az angol nép tud-e példát nyújtani), az eo ipso képtelen de Man megértésére. Sándor Pál nem érdektelen és nem képeségtelen gondolkodó. De a téma, amelyet választott, az ő Standpunktjáról felfoghatatlan. Kár volt a fáradságért.

Hort Dezső.

LAJTOR LÁSZLÓ: Az igazi A dy. (Historia-kiadás, Budapest). Az A dy körüli terméketlen esztétikai és egyéb személyeskedő viták kezdenek kihűlni. Lejátszódott a szokott folyamat: a reakció hosszú sterilizálás után elvégezte kisajátító munkáját. A dy keresztény-nemzeti költő lett: bajtársi egyesületek, frontharcosok buzgón szavalják. Hasznos lenne tehát a szociológiai irodalomszemlélet segítségével megvizsgálni az A dy-kérdést és kimutatni: vajjon ez a kisajátítás mennyiben jogosult és mennyiben család.

Társadalmi szempontból szól a problémához Lajtor László is. Egy csomó vers idézésével akarja bizonyítani A dy forradalmiságát, kisajátítást végez ő is, csakhogy balra, a szocializmus javára. Kétségtelenül becsültes meggyőződése vezetői és szándékában. Sajnos, ez nem elég. Mindenáron balra akarván vonni A dy-t: époly egyoldalúvá válik, mint a jobboldali A dy-revizionisták. E célját igen kezdetleges eszközökkel próbálja elérni. A dy-kódó, szóvirágos prózája iskolás stílus; tanulmányában egyedül a közölt versrészletek lennének meggyőzőek, ha csak ilyeneket írt volna A dy. Azonban értsük meg egymást: az osztályharcos szocializmusnak nincs szüksége ilyen erőszaktelekre. A dy minden látszólagos forradalmisága ellenére is igaz-vérig polgári költő, aki csak kora hanyatló polgárságának volt lánglelkű vátesze midőn a proletáriátusnak jósolta a jövőt. A dy munkásszeretete: leereszkedés. Forradalmisága: egyéni düh. Egy forradalmi költő, aki építője is akar lenni a

forradalomnak, nem élheti a burzsoázia tébolyult életét, nem engedheti, hogy energiáját felemesse az alkohol és a vérбай. A d y lehet forradalmár, mint szerelmi költő. Lehet az, mint stílus-teremtő mester; de politikai irányvonala nem haladja túl a Huszadi Század polgári radikalizmusát, melynek felfogásában a munkásság csak egy a többi jobb sorsra érdemes osztályok közt. A d ynál szó sem lehet a marxizmus egységes világnézetéről. Még misztikus sejtelmében sem éri el a proletárvilágsejtelmet politikai és erkölcsi biztosságát, nemhogy öntudatos szocialista lett volna, mint L a j t o r véli.

Ha kevesebb lírai hévvel, de mélyebb racionalizmussal bogozta volna a kérdést, talán L a j t o r is rájött volna, hogy A d ynál a forradalmiság csak egy húr a lanton, szingazdag-ság, fantázia, semmi más. Veleje: az én küzdelmei a szerelemmel, az istennel, a fájjal stb. Ha eljut néha kollektív érzéseikig, elnyomott egyénisége keres menedéket a tömegben. Útja csak önmaga körül forog. Igazi kollektív felolvasást, őszinte együttérzést a kizsákmányoltakkal — csak azok magyaráznak bele, akik szeretnék, ha így lett volna.

Mindez nem jelenti azt, hogy a jobboldalnak van igaza, de aki dialektikusan gondolkodik, annak észre kell vennie, hogy A d y ösztetett egyéniség, a hanyatló polgárság gyermeke. Ingadozó, kileng balra is, jobbra is, de súlypontja az individuum, amely éppen komplex mivolta miatt alkalmas minden oldalról való kisajátításra. Az elfogulatlan szemlélő azonban megállapíthatja, hogy éppen ez az ellentétekben gazdag komplexum jellemző a századeleji intellektuális polgári világra és e beteges, olykor önmagát is megtagadó, de azért a szocializmust mégsem igénylő társadalmi réteg oszcillátora volt A d y.

B a j o m E n d r e.

MARCONNAY TIBOR: Az ember ellen. A profécios költők közül való Marconnay. Költő-isten, költő-jós, költő-felsőbbrendű ember: ez költészetének jellemző attitűdje és körülbelül ez az egyetlen megfogható valami, terjengős és nagyon fölösleges előszavában is. Előszót akkor írjon a költő, ha komolyan tud valamit sajátmagáról mondani és ha valóban gondolkodó fő. Mäskülönbön kárára van vele verseinek is. Marconnay előszava — valljuk be — nem mond semmit, amit ne mondtak volna, vagy amit most érdemes lenne mondani. Szabódezsus feneketlen-ség, nagyszabásúság, dühösködés. Verseinek javával is így van. Fékletlen, korlátlan vérmérséklete túlzón áradó profétikus szólamokba bonyolódik. Komoly politikától egészen alacsony demagógiáig mindent magához ölel és revelá-

cióként mutat be. A hiba itt az, hogy a költő túlzottan költő. Kötelességének érzi, hogy be-leavatkozzék a világ forgásába, mint ahogy azt valamennyi költői elhivatottsága büvkörétől ihletett költő mindig is érezte, — és jóslatokkal segítsen rajta. És reá is érvényes, hogy az ilyen költő ott költő, ahol nem akar az lenni. Ilyen versekben föltűnnek Marconnay ismert értékei: nagyszabású életérzése hatodik érzékével a mindenség végtelen tájai felé; férfias ereje, szinte brutális keménysége, — de ugyanakkor egészen lágy és mégis nyersen határozott érzelmessége; ősi indulatokból táplálkozó vers-teremtő képessége; megkapó színei, a brutális erő és lágy hangulatok olykor páratlanul szerencsés vegyítése; szép magyar beszéde. A régi Marconnay értékei ezek, amikhez szerencsés helyeken még újabb profétikus ihlete is társul. Ezek az új és régi Marconnay találkozásai s körülbelül ez a jövő Marconnay-jának verse is. Elég szemléltetésül csak Bolyongás Litvániában, Termékenység, Szerlem, Hasonló tájak, Fütty, Ifjúság, Szerlem, Csáládi líra, Készülődés című verseit említeni. Régin és újon túl, ezekben mutatkoznak az igazán új első vonásai.

Thurzó Gábor.

LIGETI SANDOR: A bűvös erszény (Pharos kiadás, Kolozsvár, 1934.) A regény néhány évvel napjaink után indul. Ralinnak, egy kis vidéki lány szerkesztőjének csodálatos módon bűvös erszény jut birtokába, mely, bármennyi pénzt vesz is ki belőle, mindig újra megtelik. Ezzel, a mai korban szinte mérhetetlen hatalommal a kezében elindul, hogy meghódítsa a világot az ideális szocializmus számára. El is jut Berlinbe, ott óriási áruházat alapít, az mind jobban és jobban terjeszkedik, mind több és több embert von érdekkörébe, államot alkot az államban, alkalmazottait nem pénzzel fizeti, hanem biztosítja számukra a kényelmes és jó megélhetést. Függetleníti magukat a pénztől, végül teljesen ki is küszöbölik azt. A társaság növekszik, hatalomra tesz szert, magába olvasztja egész Németországot, egész Európát és végül majdnem az egész világot. A pénz meghal, ezzel szemben születik valami, ami még nem volt a földön: általános megelégedettség, boldogság, jólét. A regény tulajdonképpeni hőse, a mai kor Istene, a Pénz. A Pénz, amely megöli önmagát, mely elveszti hatalmát abban a pillanatban, melyben korlátlan mennyiségben áll az ember rendelkezésére. Vele együtt bukik a mai társadalmi rend. El kell bukni, mert saját fegyverét, a pénzt, fordítják ellene, azzal győzik le.

Kiváló alkalmá nyílik Ligeti Sándor-nak, hogy pellegérré állítsa a mai társadalmi rendet, összes hibáival, fonáságaival egyetem-

ben. Megmutatja: ez van. És ennek kellene lennie. Ezek a hibák és így lehetne rajtuk segíteni.

Politikai regény a „Büvös erszény”, de a politikai regények általános hibája, az elfogultság, nélkül. Mindvégig tárgyilagos és érveit a legelősebb logikára építi föl. Olyannak írja le a mai kort, amilyen és szinte természetesen vesszük, hogy a jelenlegi társadalmi fölépítésnek el kell buknia, hogy az új, ideális szocializmus megszülhesse.

Kiváló társadalomtudós és jó író Ligeti Sándor. Legfeljebb két hibáját említhetjük föl: az egyik, a társadalomtudós hibája, hogy 50—60 éven belül reméli egy olyan változás bekövetkezését, amelyre még a legoptimistább számítások mellett is legalább évszázadokat kell várunk, az író hibája pedig az, hogy túlságosan érezhető rajta Kellermann hatása. De ettől eltekintve Ligetit csak dicsérhetjük, kis remekművéért.

SZÍNHÁZ:

Januári bemutatók. A Belvárosi Színházban a második Meller Rózsi darab, a Vallomás került színpadra. Bizonyára nem lesz akkora sikere, mint az Irja hadnagy-nak, pedig a darab erős emelkedés Meller Rózsi írói pályafutása során. Bár a megoldások, a helyzetek többnyire mesterkélték, a deus ex machinának, amit jelen esetben fatális véletlenek sorozatában lehetne nevezni, túlságosan nagy szerep jut, Meller Rózsi egyéni hangja és egyéni mondanivalója ki-kicsillog az első és a második felvonásban is, hogy azután a harmadik felvonás már elfeledtesse velünk a botlásokat és iparkodások tömkelegét és magával ragadjon erős drámai sodrával s főleg ebben a felvonásban ténylegesen élő s nem papíroszű alakjaival. Mindamelllett még hosszú az út Meller Rózsi beérkezéséig, de bizonyos, hogy szándékai becsületesek és — irodalmiak, amit kevés színműparosról lehet elmondani. Az előadás és a magyar színpadjárás szenzációja Bulla Elma a főszerepben. Véleményem szerint máris a legnagyobb magyar drámai színésznő két főnyi csapatába tartozik. Pedig nem az a színésznő, akit mindenfelől föltétlenül elősmernek majd. Lesznek mindig szenvedélyes védelmezői és szenvedélyes támadói. Nekem néha Orska, néha Bergner jutott eszembe, mikor el-nézném félmozdulatait, ideges vibrálásait s hallgattam azokat a sokszor elsodort mondatfoszlányokat, amelyek egészen különös egyéniségének, sex-appejének, igazgató, rejtélyes mivoltának éppen legjellemzőbb tulajdonságai. Persze ő sem patant Pallas Athéné fegyverzetével a színpadra. Még nem elég ökonomikus, olykor túl hangos,

sőt patétikus, olykor alig érthető. Talán azoknak is igazuk van, akik szeretnének több szívet érezni. Mindez azonban nem változtat nagy, egészen nagy tehetségén s azon, hogy általa a magyar színpad végre igazí fiatál drámai tehetőséghez jutott. — Az előadásról különben sok kedvezőtlen is mondhatok. Páger és Z. Molnár tetszettek, Sziget it túlzásai — bár a legnagyobb jellemzők közé tartozik — majdnem élvezhetelenné teszik. A rendezést két részletében nem helyeselhetem. Először közre kellett volna hatnia a rendezőnek abban, hogy a felesleges Both Klári jelenet kikerüljön a darabból, másodsor talán mégsem lehet a törvényszéki orvosszakértőt ennyire paralitikusnak beállítani. Egyébként klappol minden, a díszletek is jők.

A Vigszínház új Fodor darabja, A szerelem nem oly egyszerű, tipikus pesti életkép. Fodor László tényleg mintha visszakanyarodna benne egy kicsit az irodalomhoz, na, mondjuk a tipikusan pesti irodalomhoz. Végeredményben ez is valami. A darabról lényegesen mondanivalóm nincs is, inkább dicsérem az előadást. Muráti Lili végre elindult a följejlődés útján. S most, hogy a Vigszínház szerződött, talán állandósul is ez a haladás. A Fodor darabban már egészen elsőrangú, nagyvonalú alakítást kaptunk tőle. Az előadás lelke azonban Rajnai Gábor. Úgy látszik, Rajnai most ért pályája zenithéjére, egyik alakítása jobb, mint a másik. Góthné, Somlai és az egész vigszínházi gárda, kitűnőek, mint rendezés, díszletek, rendezés mintaszere. Végül a Magyar Színház. Bónyi Adorján állítólagos vígjátéka. Állítólagos, mert operett ez, bárhogy forgassuk is, operett, amelynek legnagyobb baja, hogy vígjátékká akar avanzsálni. Meséje bárgyú, rendezése rossz, unalmas, színészei teli zökkenőkkel. Nem vonatkozik ez Röck Marikára, aki táncol, ugrál, fenegyerekeskedik, leírom ismétlenül: egészen elsőrendű artista, csak éppen nem — színész. Alakító, formáló, életet lehellő ember. A zeneszámok tetszettek. Végre valami, ami fantáziát nélkül, őszintén tetszett ebben az egész bonyiadorjánféleségben. S ez is Ábrahám Pál munkája. Dénes Béla.

Más bemutatók. A Kamaraszínház Szántó Armand és Szécsen Mihály Százhuszas tempo című vígjátékát mutatta be. Minden sablon: az „igaz” s az „időszerű” mind jólismert idétlenség e darabban, amelynek szerzői egy tavalyi olcsóságát utánoztak, — ketten. Dayka Margit a főszerepben „természetes, kedves”, de nem mutatkozik meg annyira, hogy lényegesen jobb lehetne a stílusban nem erős, művészi egészre nem igen törekvő mai

színészet átlagánál. — A Bethlentéri Színház Fodor László — G. F. Lennox-darabjával és Titkos—Csortos színészsikerével akarta újból-igazolni, hogy előkelő színház. A Rendezvény műfajában nivótlan: bűnügyi dráma. Titkos Ilona — egy pesti korszak nő-ideáljának, a szeszélyes, makacs típus színes asszonyiségének meglevenítője — nem tartja igazában életemének a gyilkos asszony gyöttrődéseit. Csortos egyszerűsége, nagy jellemzőereje túlságosan jelentéktenné tette volna a drámában kevésbé érdekelt rendőrtanácsos alakját, ha Földényi László szintén egyenletes, biztos jellemzést nem ad a férjről. Így a baj elhárult, de mind feltűnőbbé vált a rendezés hibája. Csortos, a rendező, példásan kidolgoztatta az epizód szerepeket, de a színpadi realitást sajnálatosan szűkreszabta. Oly hiba ez, amit csak a hanyatlás mai zür-zavarában találunk érthetőnek. **László István.**

Nemzeti Színház: Baskircsev Mária.

A Nemzeti új darabja, a Baskircsev Mária naplójából készült dráma, várakozáson felül sikerült. Az első, meglehetősen lapos és unalmas felvonás után a magyar drámaírók bravúros második és elhanyagolt, leeső harmadik felvonásával ellentétben a Baskircsev Mária képei egyre nagyobb érdeklődést keltenek, egyre több a lendület bennük és végleg egyre jobban felfelé ívelnek.

A szerzők is nagyszerűen társultak, míg Bálint Lajos történelmi tudását és felkészültségét, addig Andai Ernő a könnyedséget és legelső jeleneteket adta a darabhoz.

Bajor Gizi játssza a címszerepet és ez a szerep egyik legtökéletesebben megjátszott szerepe ennek a sokrétű művésznőnek. Középpontjában van a drámának és ő lehel tulajdonképpen életet bele. Nagyszerű *Vizváry Mariska*, és jó, bár teljesen elhibázott szereposztás *Aczél Ilona* Bresslau kisasszonya. *Olty Magda* szép, fiatal tehetség. *Uray Tivadar* az eléggé felszínesen megrajzolt *Lepage* figuráját művészettel oldotta meg. *Vaszary Piroska* újra vénlányt alakít a tőle megszokott groteskséggel. A díszletek *Upor Tibor* tervezései. Szépek és hűen adják a kor levegőjét. *Csathó Kálmán* rendezése gondos és hozzáférő.

S. Kovács Ferenc.

ZENE:

„Új muzsika“ szeminárium.

Kósa György és Kadosa Pál irányításával már tavaly elindult ez az egyesülés azon eléggé nem dicsérhető célból, hogy fiatal magyar komponistáknak és a haladó

irány híveinek állandó alkalmat nyújtson az egymással való megismerkedésre.

A vállalkozásnak igen súlyos akadályokkal kell megküzdenie. Az egyik: hivatalos fórumok részéről mindennemű érdeklődés és pártolás hiánya. A másik: a mai gazdasági helyzet több fajta megnyilvánulása.

Ma éppen a haladó szellemű fiatal generáció van a legszomorúbb anyagi helyzetben. Senkire várhat, amíg képességeinek leginkább megfelelő helyet talál. Minden megélhetési alkalmat meg kell ragadni. A nagy zenei munkanélküliséggel szemben az állásban levő muzsikusok annyira túl vannak terhelve, hogy nem marad szabad idejük. Így — egyrészt anyagi eszközök — másrészt idő hiánya akadályozza a fiatal generáció művészi nívójának emelkedését, terveinek és becsületes ígéreteinek beváltását.

Az „Új Muzsika“ szemináriumának programja már gyakran szenvedett változást a multban is. A terem csak meghatározott este-re foglалható el. Néhány nappal a terminus előtt szokott kiderülni, hogy az egyik közreműködőnek más dolga akadt, melyet megélhetése szempontjából kénytelen előnyben részesíteni. Hirtelenében előhúzott pót-számokkal kell a műsor terjedelmét és egyensúlyát helyreállítani. — Nagy hiány, hogy nem áll a szerzők rendelkezésére állandó kamaraggyűttes. Az ad hoc összeállított társaságok pedig összeszokottság és idő hiánya miatt az előadott műveknek csak körvonalát adhatják. — Nagy hátráltató végül az is, hogy az ilyen esték közönsége nem teljesen egységes kiválasztódású. Két kellemetlen típus van. A nevetők, akik ellenségként jönnek és kuriózumra vadásznak. A modern zene-hiánának, kik nyárspolgári korlátoltságuk rekompenzálására lelkesednek. Mennél kevesebbet értenek — annál jobban lelkesednek.

Nagy érdeme a szervezőknek és a lelkes előadóknak, hogy a szeminárium estéi ily mostoha körülmények között is nívós és bátor kultúrcelekedetnek bizonyulnak.

Az „Új Muzsika“ eddigi estjei közül kétértelműen legjobban sikerült a legutóbbi. Molnár Antal szvitje kultúralt és finom muzsika. Veress Sándor hegedű-zongoraszonatinája az est legmegragadóbb száma volt. Temperamentumos, vonalas „szuggesztív“ és Bartók-hatásból konstruktív egyéniség felé haladó kompozíció. Kár, hogy hegedű-részének hangszerkezése nem volt teljesen ökonómikus. A szonatina pompás, előadói: Pártos és Deutsch, ki az új zongoristagárda egyik legmarkánsabb egyénisége. Kósa György finom dalait nem éreztem egészen megfelelőnek *Medgyaszay Vilma* előadásában. Hangbeli hiányait nem pótolja két-

ségtelen muzikálítása és gyakran túlzott mimikája. — Dalmáth Lenke dalai jól hangzottak, ügyesek voltak, de nem adtak különösebb élményt. Szelényi zongoradarabjaiban sok elementáris erő van, de még Kovács István zseniális és lelkes előadásában is kissé szürkén hatottak. Kurt Weil nagyszerű Lindberghflugjának néhány részletét lendülettel és kitünő előadással énekelte Csabai László, Káldi pompás kíséretével. Kár, hogy a közönség kulturhiánytörédéke „megértette” és ezért közönségesnek és laposnak találta.

Azonban éppen az ilyen előadások alkalmasak arra, hogy egészséges közönség-szellemet fejlesszenek, amennyiben állandó nívós és értékes tanulságokhoz juttatják a hallgatókat. És ez magában is elég ahhoz, hogy hálásak legyünk az „Új Muzsika” gárdájá iránt.

Kuti Sándor.

FILM:

A mozszezonzon második fele jórésztben a regény és a színpadi irodalom jegyében indult!

Az Univerzál filmgyár első nagy attrakciója Molnár Ferenc „Jó tündér”-ének filmváltozata lesz. Gál Franciska szerepét az egyik leghetesebb amerikai színésznő Margaréta Sullivan játssa. Bemutatásra vár még Fanny Hurst regénye után készült „Asszony a vonaton” című film. Clodette Colbert és Cleopátra főszereplőjének a címszereplésével. Dickens „Nagy várakozás” című regényét is megfilmesítette az Univerzál, a két népszerű regényalakot Mery Hull és Philipp Hullmes játsszák.

A Warner filmgyár jelenteti meg Richárd Cortez-zel a főszerepben Zilahy Lajos „Tűzmadár”-ának filmváltozatát, továbbá Kertész Mihály rendezésében a „Felsőbbrendű asszony” című drámáját, melynek Ruth Catterton a főszereplője. És elnök hangos Shakespeare, a „Szentivánéji álom” Reinhardt rendezésében elkészült már a Warnernél.

Cine Allanz néven egy új filmgyár produkciójával ismerkedett meg a pesti közönség. A Wessely és a Kiepura filmet hozta az első felsőisai Budapestre. Most Lehár Ferenc „Mazurka” című operettjét filmesíti meg Willy Forst rendezésében, Eggert Mártha főszereplésével. Utána pedig kitünő vigjátékot, „Önagysága Ügyvédje” címen, melynek szintén Eggert Mártha a primadonorg Alexander. „Ihr Grösste Erfolg” címen még egy bécsi operett kerül filmre, melynek szintén Eggert Mártha a primadonájája és Artur Robinson a rendezője.

A Fox filmgyár Lengyel Menyhért szűzséből készített magyar tárgyú filmet. Ezt

Eric Charell a világhírű amerikai revürendező rendezte.

A Metró idei produkciójából, mint kiemelkedő filmet kell megemlíteni Lehár „Vig özvegét”, melynek európai premierje Budapestesen lesz. A filmet Lubitsch rendezte. Főszereplője Jannette mac Donald és Maurice Chevalier. Sidney Franklin színdarabjából „Ahol tilos a szerelem” is film készült: Bajor Gizi szerepét Norma Shearer játssza, partnerei Frederik Marsh és Charles Laughton. Sommerset Maugham egyik legszebb egzotikus regénye a „Szines fátyol”, Greta Garbo szereplésével kerül vászonra. Rendező: Richard Boilevszky. A „Három hét” Elinor Glyn regényéből ismét film készült, főszereplője a hosszú idők óta nélkülözött Gloria Swanson.

A Patria Ibsen drámai költeményét a „Peer Gynt-öt, Grieg halhatatlan zenéjével mutatja be filmen. Ez lesz az első Ibsen dráma hangosfilm. Főszereplője Hans Albers. Zilahy Irén és Halmay Tiborral a főszerepekben eredeti német zenés vigjáték kerül bemutatásra „Görbe éccaka” címmel.

Az Ufa filmvállalat Puccini híres operájának a Turandot-nak filmváltozatát fejezte be a napokban Berlinben. Nagy Kató, Willy Fritsch és Paul Kemp a főszereplője.

A budapesti Hirsch és Tsuk filmvállalat szerezte meg a Bécsben készült „Baskiresev Mária” filmjogát. Bajor Gizi szerepét Darvas Lili játssa, akinek ez lesz első filmje. Max Oppüls rendezte. Lehár „Éva” című operettjének filmváltozata is sorra kerül, ennek a főszereplője Magda Schneider. Nőti Károly vigjátékának (Ábrahám Pál zenéjére) Szőke Szakáll és Marie Loseff szereplésével nagyszerű filmváltozata készült.

A Phöbus-film Pierre Benoit „Moszkvai éjszakák” regényének filmváltozatát készíti Párisban, a főszereplők Annabella és Harry Bour.

Szenes Béla „Végállomás”-a és a „Kirchfeldi pap” szintén filmre kerül. Mindkét film főszereplője Paul Hörbiger lesz, aki egyúttal filmvállalkozója is filmjeinek.

A City film szintén operettfilm bemutatót tervez. A „Bál a Savolyban”, Ábrahám operett főszereplői Alpár Gitta, Bársony Rózsi, Hans Járay és Otto Erich. Ezek lennének a következő hetek eseményei. Ha a közönség megkapja mindazt, ami az előzetes programok alapján ígérkezik, úgy mindenki meg lesz elégedve s a kritikus is írhat komoly beszámolókat.

Várdai Tódor.

Minden cikkért szerzője felel.

TÖRÖK A. ÉS TÁRSA

BANKHAZ R.T.

BUDAPEST, IV., SZERVITA-TÉR 3.
a m. kir. osztálysorsjáték főárusítói.

Kisérelje meg szerencsését és vásároljon
osztálysorsjegyet TÖRÖKNÉL.

Elérhető legnagyobb nyeremény

500,000

pengő

NYEREMÉNYHUZÁS

február hó 6-án kezdődik

HORVÁTOKBAN ÉS BALÁKBAN

érkeznek távoli országokból a Meinel-céghez a nagy hajórakományok. Kiváló emberek állítják össze a legkülönbözőbb fajtákból a világhírű Meinel-pörköltkávkeverékeket. Meinel-Sao Paulo pörköltkávkeverék finom tejeskávkeverék.

14 kg P 350

a kávézacskó a fenti képet viseli. Vannak természetesen finomabb és egy olcsóbb keverékeink is.

Meinel Gyula r. t.

Bútorszállítás, teherfuvarozás

helyben és vidékre, autóval — kocsival a legjutányosabb árak mellett. Pontos, gyors kiszolgálás teljes garanciával

Várady Tibor

butorszállítási és teherfuvarozási vállalat

Budapest, VI., Rózsa-u. 42. Tel. 21-2-51

A KOSMOS műhelyéből

UJDONSÁGOK:

MICHAEL GOLD:

Zsidók, ha nincs pénzük

Ára kötve P. 3.30

MAGYAR ELEMÉR:

Láthatatlan kaszárnya

Szatirikus regény.

Ára füzve P 3.—, kötve P 4.50.

MOUSSONG PIROSKA:

UCCA

Novellák. S. Szőnyi Lajos linómetszeteivel.

Ára füzve P 1.40.

SAJTÓ ALATT:

S. KOVÁCS FERENC:

Kondor Tamás karrierje

Füzve P 3.—

Vezérek szólnak korunk aktualis problémáiról

Egészvásznonban P 3.30

M. HEGYI ILONA:

Külvárosi kút

Egészvásznonban P 3.30

ESSAD BEY:

MOHAMMED

**A „Jó Könyvek“
legújabb kötete:**

B. TRAVEN:
A FEHÉR RÓZSA

A hatalmas amerikai petróleum társaság harca a mexikói „Fehér Rózsa” farm olajtartalmú földjéért, annak ősi tulajdonosa, az egyszerű indián farmer ellen.

Ára füzve P 1.50, kötve P 2.40

A Pantheon Propaganda sorozatban most jelent meg a régen elfogyott

**KELLERMANN:
SCHELLENBERG TESTVÉREK**
új kiadása.

Ára kötve P 2.80, bőrkötésben P 4.50

PANTHEON-KIADÁS

AZ

APOLLO

IRODALMI ÉS TUDOMÁNYOS
FOLYÓIRAT

főlkavarta szellemi életünket.

THOMAS MANN

egy interjuban külön kiemelte fontosságát.

A folyóirat célja:

a klasszikus és magyar antikvitás szolgálatára és a középeurópai összehasonlító szellem-tudományok megindítása.

Szerkeszti:

G Á L I S T V Á N

Felelős szerkesztő és kiadó:

D É N E S B É L A

Megjelenik negyedévenként.

FIZESSEN ELŐ!